

KANSANVALISTUS-SEURAN TAIKALYBTYKIRJOJA

9

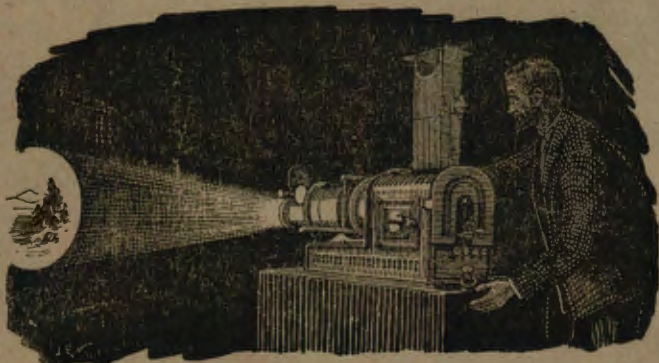
CUBALAISET

JA HEIDÄN

VAPAUSTAISTELUNSA

KOLME LUENTOA.

- I. CUBA JA SEN KANSA.
- II. CUBALAISET KAPINASSA.
- III. YHDYSVALLAT AUTTAVAT.

HELSINGISSA 1901
KANSANVALISTUS-SEURA

Hinta 1 markka 75 penniä.

Cubalaiset ja heidän vapaustaistelunsa.

I. Cuba ja sen kansa.

1. Cuban kartta.	10. Vesimyynti kuivalla vuodenajalla.
2. Columbuksen hautauskappeli.	11. Työväkeä.
3. Cubalainen huonekunta.	12. Tupakanviljelys.
4. Cubalainen kaunotar.	13. Sikaritehdas Havanassa.
5. Neekeri-lapsia tanssimassa.	14. Sikaritehtaassa.
6. Matkalla kukkotappeluun.	15. Suurin sokeriplantaassi maailmassa.
7. Havanan kaupunki.	16. Sokeritehdas sisältä.
8. Suojapaikka kadulla.	17. Muulijono.
9. Ihmisiä asumassa puun alla.	

II. Cubalaiset kapinassa.

1. Cuban ja Espanjan liput.	12. Kaupunkeihin kootut nälkään kuolemassa.
2. Kuningas Alfonso XIII.	13. Nälän näännyttämiä Cubalaisia.
3. Kuningatar hallitsija.	14. Nälistyneitä Cubalaisia.
4. Espanjalaisia valtiomiehiä.	15. Matanzas.
5. Cubalaiset harjoittelevat maaseuduilla.	16. Cabanas.
6. Kenraali Weyler.	17. Sulettuja katuja Santa Clarassa.
7. Juna seisautuu hävitetyn sillan luona.	18. Sotilaita levolla.
8. Maceo ja Garcria.	19. Vahtia vaihdetaan.
9. Gomez.	20. Amerikalaiden ja Englantilaisten ystävyys.
10. Espanjalainen Guerillajoukko.	21. Espanjalaisia kauppiaita juhlimassa espanjalaisten sotilain tulosta.
11. Espanjalaiset kulettavat vankeja maalla.	

III. Yhdysvallat auttavat.

1. Espanjalainen risteilijä.	13. Key West Floridassa.
2. Yhdysvaltain sotalaiva.	14. Näky tappelun jälkeen.
3. Kenraali Blanco.	15. Merrimacin upottaminen.
4. Havanan satama.	16. Santiagon taistelu: Cervera lähtee Santiagosta.
5. Sotalaiva »Maine« räjähtänyt.	17. Santiagon taistelu: Espanjalaiset merimiehet jättävät laivansa.
6. »Maine« räjähdysen jälkeen.	18. Santiagon taistelu: Cerveran laivain häviö.
7. »Mainen« kuolleita haudataan.	19. Santiagon antaaminen ja Yhdysvaltain lipun nostaminen.
8. Presidentti Mc Kinley.	
9. Setä Samuli kutsuu vapaaehtoisia.	
10. Manilan kaupunki.	
11. Amiraali Dewey.	
12. Manilan tappelu.	

Cubalaiset

ja heidän

Vapaustaistelunsa

Kolme luentoa.

- I. Cuba ja sen kansa.
- II. Cubalaiset kapinassa.
- III. Yhdysvallat auttavat.

KUOPIO 1900

O. W. BACKMAN'IN KIRJAPAINO

I. Cuba ja sen kansa.

Cuba on jotenkin tuntematon maa meille suomalaisille. Ja on se todella kaukainenkin, monien maitten ja merien takana.

Mutta myös sieltä voimme yhtä ja toista oppia. Maksaapa monessa suhteessa vaivan taikalyhdyn avulla toisia esiin kuvia, jotka kyllä näyttävät paljon olojen eroavaisuutta, mutta joista toiselta puolen esiintyy sekin, että samat ihmiskunnan lait ja harrastukset sielläkin vallitsevat.

Cuba on niitä maita, joissa ei koskaan sada lunta, ei ole merkkiäkään meidän talvesta. Siellä voidaan joka aika kyntää ja kylvää, joka aika toukoa tehdä. Sen vapaassa luonnossa joulun aikana ruusut kukkivat sekä kaivetaan uusia perunoita maasta. Se on ihana kesämaa.

Suuri on ero sen ja meidän Suomemme välillä. Siellä paistaa aurinko kohtisuoremmin, meillä vinommin. Siellä lämpöä joulukuussa, täällä jäitä ja pakkasta. Mutta niinkuin ei Cubassa ole pimeitä talviamme, ei siellä ole valoisia kesiammekään. Cuban kesä on kokonaan toisellainen. Ei sillä ole Suomen kesän pehmeätä suloutta eikä

nuorteata vihreyttä. Ja Cuban kesäisetkin yöt ovat pimeät kuin syys. — Monta, monta seikkaa on, jotka silti Suomen ainakin suomalaiselle tekevät miellyttävämmäksi, hausemmaksi.

Vaikka, kuten sanottu, Cuba on kaukana Suomesta ja on jotenkin vieras meille, koskee se kumminkin myös maantieteellisesti muutamassa suhteessa hyvin läheisesti maatamme, niin omittuiselta kuin tuo tuntuukin. Cuban seudut antavat näet meille osan lämpöään ja siten näin pohjoisessa tekevät viljelyksen mahdolliseksi.

Suomihan on maailman pohjoisimpia maita, yksin kolkko Kamshatkan niemi Siperiassa ja suurin osa jäistä Labradoria Amerikassa ovat sitä etelämpänä. Baffinmaa, joka pidetään sivistykselle ja viljelykselle aivan mahdottomana maana on eteläosaltaan samoilla asteilla kuin Suomi, niin myös varsinainen osa Gröönlantia. Ja etelänavan puolella yhtä korkeilla leveysasteilla ei enää ihmisetkään pysty asumaan. Niin on se kylmää. Suomella ja Skandinaaviolla, vaikka ne pohjoisessa ovatkin, on kumminkin erityiset etunsa. Lämmin merenvirta, Golfi, haihduttaa kylmyyden ja huokuu lämpöä, antaen niin elämää tänne pohjolan perukoille. Ja tuo Golfi tulee juuri Cuban vesistöltä, vyöryy Cuban rantamilta tuoden kipenen sitä lämpöä meillekin.

Mutta paitsi tätä maantieteellistä yhteyttä, on vielä muitakin kosketuskohtia, jotka vetävät meidän huomiotamme tuohon maahan ja erittäinkin sen kansaan.

Huvittanee siis luoda silmäys Cubaan ja sen kansaan.

1

Pohjois- ja Etelä-Amerikan välillä on koko joukko saaria, jotka jolloinkin ammoisina aikoina ovat irtautuneet mantereesta jättäen Keski-Amerikan mantereeseen paikoin niin ujuvaksi ja hoikaksi, että miltei poikki katkea. Enimmät näistä saarista ryhmitetään Antilleiksi ja niistä taas pohjoisemmat ovat „Suuret Antillit“ ja eteläisemmät „Pienet Antillit“. Ja „Suurista“ on suurin Cuba, tämä pitkulainen solakka saari, joka on luentomme aiheena. Amerikan kartalla näyttää se olevan kuin kala, joka on aivan Pohjois-Amerikan nielussa, luiskahtamassa Meksikon lahteen, suuren Missisippivirran suuhun.

Kuvassa näemme ylimpänä hiemasen Yhdysvaltain eteläisimmän valtion, Floridan, niemen kärkeä, joka jatkuu pieninä saarina ja niistä ulommaisoin on Key West, huomattava satamapaikka. Floridasta itään on Bahamasaarien ryhmä. Cuban eteläpuolella näkyy Englannille kuuluva Jamaican saari. Jotenkin lähellä Cuban itäisintä nientä on Haitisaaren lähin ranta. Kauvempana on Portoriko.

Cuban pituus on 1200 kilometriä ja keskileveys 110 kilom. Pinta-alaltaan on se noin kolmasosa Suomesta. Maanmuodostukseltaan on Cuba jotenkin vuorista. Paljon on karuja, autioita kallioita, mutta runsaasti laaksoissa ja tasanteilla myös vihreitä, rehevän kasvullisuuden aloja. Joet eivät luonnollisesti ole pitkiä, mutta on silti eräs,

Rio Cauto 120 kilometrin matkalla suultaan laivakulullekin sopiva.

Vaikka Cuba on kuumassa vyöhykkeessä, ei siellä kumminkaan ole liian kuumaa. Ollen mer-ten ympäröimänä puhaltelee siellä aina viileät tuulet, joten kohtisuora aurinkokaan ei niin paah- tavalta tunnu. Tavallisesti siellä vuodet läpeensä on melkein vain niin lämmin kuin etelä-Suomessa keskikesän aikana. Heinäkuussa on siellä keski- lämpö 28 ja tammikuussa vähän päälle 22 astetta Celsiusta. Silloin kun meillä on Suomessa kesä, silloin on Cubassa sadeaika. Siellä sataakin enem- män kuin meillä. Osa Cuban rannikoita on suo- seutua ja keltakuume tekee tuhojaan, mutta kor- keammat seudut ja yleensä sisämaa ovat erittäin terveellisiä.

Kartalla voimme erottaa myös Cuban tär- keimmät kaupungit. Huomattavin niistä on län- sipään pohjoisrannalla Havana (eli Habana, kuten espanjalaiset sanovat), joka on saaren pääkaupunki. Toinen merkittävä kaupunki on itäisimmän osan etelärannalla. Se on Santiago, tunnettu suurelle maailmalle erittäinkin viimeisestä Espanjan ja Amerikan sodasta.

2 Cuba on vanhimpia Amerikan paikkoja, jonne europalaiset osasivat, sillä jo ensimmäisellä mat- kallaan Columbus sen löysi. Kun suuri löytöret- keilijä oli tavannut ensikerran Amerikan maata Guanahanisaareissa, Bahamaryhmässä, lokakuun 12 p:nä 1492, lähti hän pian siitä kauvemmas, eteläänpäin, jossa intiaanit viittasivat kultaa ole-

van, ja saapui 28 pnä samaa kuuta Cuban rannalle. Tätä maata luuli hän Aasian mantereeksi ja antoi seudulle nimen Juana. Hän laittoi lähettiläitä sisämaahan etsimään mahtavaa aasialaista hallitsijaa Kublai-kaania, jolle hänellä oli suosituskirja Espanjan kuninkaalta ja kuningattarelta. Mutta tietysti ei mitään sellaista löytynyt. Kumminkin Columbus yhä edelleen jäi siihen luuloon, että tämä Juana kuului Aasian mantereeseen. Vasta myöhemmin selveni, että Cuba on saari. Espanjalaiset rupesivat sitä kutsumaan Santiagoksi kotimaansa suojeluspyhimyksen mukaan.

Vasta Cuban löydettyä tuli Columbus Haitisaarelle, joka kumminkin tuli kaukaiseksi ajaksi Espanjan siirtokuntain pääpaikaksi. Haitin luonto oli Columbuksen mielestä hyvin Espanjan kaltaista ja sen vuoksi kutsui hän sitä Hispaniolaksi.

Kuva, joka meillä on edessämme, on Columbuksen hautarakennus Cuban pääkaupungissa Havannassa. Kumminkaan eivät Columbuksen luut ole enää siellä.

Amerikan löytäjä Kristoffer Columbus ei saanut itse nauttia hedelmiä, ei edes iloa löydöstään. Kerrankin hän kahleissa vietiin Espanjaan. Ja köyhänä sekä hyljättynä hän kuoli Espanjan Valadolidissa v. 1506, jonne haudattiinkin. Mutta jo kolmen vuoden perästä etsittiin hänelle arvokkaampi hautapaikka Sevillassa. Ja kuta lahoneemmiksi hänen luunsa tulivat, sitä arvokkaammiksi espanjalaisille. V. 1536 noudatettiin vainajan eläessään antamaa toivomusta ja siirrettiin

luut Haitisaarelle. Mutta eivät ne täälläkään vielä saaneet rauhassa olla. Espanja oppi noita jäännöksiä pitämään suuruudenaikansa arvokkaimpina muistoina. Ja sitä mukaa kuin suuruus hävisi, täytyi Columbuksen luitakin siirtää. V. 1795 luovutti Espanja sen osan Haitia Ranskalle, missä Columbuksen hauta oli. Nyt vietiin luut Cuba-saaren Havanaan, jossa saivat olla viime aikoihin asti. Vasta kun nyt viime sodassa espanjalaiset menettivät viimeisenkin jäännöksen suurista amerikalaisista siirtomaistaan, kulettivat he Columbuksen kalliit luut takaisin Espanjaan. Ainoana aarteena tuolta mahtavuuden ajalta on heillä siis enää vain juuri sen miehen luut, jota he aikanaan niin huonosti kohtelivat, vaikka hän heille antoi koko uuden maailman.

3 Cubasaarella asui Columbuksen tullessa intiaaneja, kuten yleensä niitä alkuasukkaita kutsuttiin, joita espanjalaiset kohtasivat, sillä luultiinhan nyt saavutun Intiaan. Kun myöhemmin erehdys havaittiin, ei nimeä kumminkaan enää muutettu, vaan selvyuden vuoksi sanottiin näitä alueita Länsi-Intiaksi erotukseksi Itä-Intiasta. Suomeksi kutsutaan Amerikan alkuasukkaita intiaaneiksi, mutta varsinaisen Intian asujamia intialaisiksi.

Noita Cuban alkuasukkaita ei siellä enää ole yhtään olemassa. Europalaiset ovat jo aikoja sitte hävittäneet sen kansan kokonaan sukupuuttoon saarelta. Cuban, samoin kuin yleensä Keski-Amerikan intiaanit olivat heikkoja luonnonlapsia, jotka

suuresti erosivat sukulaisistaan, Pohjois-Amerikan voimakkaista, rotevista punanahoista. Eläen pehmeässä, anteliaassa luonnossa ei heidän ruumiinsa ollut karkaseutunut kestämaan vaivoja. Ruokaa saivat he valmiina puista, asunnoiksi kelpasi puiden siimekset, sillä pakkanen ei hätyyttellyt, niinpä vaatteistakaan ei tarvinnut olla puhetta.

Kun europalaiset astuivat saarelle, luulivat alkuasukamet heitä jumaliksi, jotka taivaasta tulivat heille hyvää tekemään. Ja he lankesivat maahan näitä outoja valkeita henkiä rukoilemaan.

Mutta pian näkyi, etteivät nuo henget jumalia olleet, pikemmin pahoja henkiä. Maahan tulleet espanjalaiset olivat siinä vakuutuksessa, että taivaan Jumala oli heille lahjoittanut nämä löydetyt maat kansoineen kaikkineen. Siirtolaisseikkailijat jakoivat rehevät maa-alat keskenään ja ruoskalla pakottivat heikot alkuasukkaat tekemään heille kovaa työtä, viljelemään maata tai kaivamaan kaivoksia, mistä etsivät kultaa. Alkuasukantien paratiisillinen elämä oli loppunut. Tuhansittain kuoli muutamissa vuosissa intiaaneja nääntymykseen.

Ja epätoivo alkuasukkaissa nousi niin suureksi, että he itse rupeivät tappamaan itseään. Miehet tappoivat vaimonsa ja lapsensa sekä lopulta itsensä. Tämä lienee ainoa tapaus historiassa siitä että kokonaiset kansanheimot tekevät itsemurhia. Yumorin laaksossa, Cuban sisäosassa on paikka, missä tarun mukaan intiaanit joukotain ovat jyrkän teeltä syöksyneet vapaaehtoiseen kuolemaan päästäkseen kidutuksesta.

Paljon vainoa harjoittivat espanjalaiset uskonnokiihkossakin. Kidutettiin kuoliaiksi alkuasukkaita, jotka eivät suostuneet tunnustamaan kristinuskoa. Kerrotaan, että eräskin intiaanipäällikkö tuomittiin poltettavaksi, kun ei antanut kastaa itseään. Mutta hänen ollessa roviolla teki munkki vielä viimeisen kääntämisyhteyden. Tämän kuvatessa taivaan riemuja kysyi intiaani pääsevätkö espanjalaisetkin noihin autuaitten asuntoihin. Munkki tietysti antoi myöntävän vastauksen, mutta silloin intiaani inholla sanoi: „En minä vaan tahdo sellaiseen paikkaan, missä kohtaan tätä kauheata kansaa“.

Niin on kristinuskoakin ja sivistystä levitetty! Espanjalaisten kamala rikos on, että he ovat kokonaisia kansoja hävittäneet sukupuuttoon Uudessa maailmassa. Kauvan viipyi kosto, mutta lopulta se tuli, ja Espanja itse on nyt kurjimpia, voimattomimpia valtoja, mitä on olemassa.

Mutta vaikka yleensä nuo Amerikkaan ensi aikoina siirtyneet espanjalaiset olivat julmia ja voitonhimoisia, oli joukossa jalompiakin. Erittäinkin on muistettava piispa Las Casas, joka sydämestään sääli intiaanien kurjaa tilaa. Hän sai-kin heidän asemaansa jonkun verran parannetuksi, mutta se oli jo myöhäistä. Noin 60 vuodessa hävisivät intiaanit Cubasta melkein sukupuuttoon.

Intiaanien tilan helpottamiseksi oli Las Casas ehdottanut, että espanjalaiset työntekijöikseen kulettaisivat neekerejä, tuota rotevaa rotua Afri-

kasta. Keskiaikaisen munkkien viisauden mukaan polveutuivat neekerit Noan pojasta Hamista, joka oli kirottu ja samoin hänen jälkeläisensä. Oli siis muka aivan raamatun mukaista se käsitys, että neekerit olivat luodut orjiksi muille.

V. 1517 tuotiin ensimmäiset neekeriorjat Afrikasta ja sitte kasvoi niiden tuonti suunnottomalla nopeudella. Las Casas eli niin kauvan, että ehti nähdä, minkä hirveän erehdyksen hän oli tehnyt. Intiaaneja ei voitu pelastaa ja lisäksi toinen rotu oli johdettu orjuuteen. Mutta pahaa ei enää pystytty korjaamaan. Epäkohta sai olla satoja vuosia. Vasta aivan meidän aikakaudellamme on neekeriorjuus Cubastakin saatu poistetuksi.

Mutta neekerien tuonti Cubaan sepä nosti tuon maan kukoistukseensa. Luonnostaan on neekeri laiska, kuten yleensä kuuman ilmanalan kansat, mutta ruoskan voimalla se pystyi tekemään ihmeitä.

Espanjalaiset eivät tyytyneet ainoastaan siihen, että sukupuuttoon hävittivät intiaanit ja kulluttivat neekerit orjuuteen. Keskenäänkin he koettivat harjoittaa sortoa niin paljon kuin suinkin. Pian syntyi heidän keskuudessaan luokkajärjestys, ja se piti olevansa arvokkain, joka viimeksi oli vanhasta maasta tullut. Myöhemmin kehittyi ero vielä jyrkemmäksi siirtomaissa syntyneiden valkoisten ja Espanjasta tulleiden välillä. Edellisiä, jotka olivat päivänpaahteisempia, kutsuttiin kreoleiksi. Neekerien ja valko-ihoisten sekarotuiset jälkeläiset ovat saaneet nimekseen „mulätit“.

Nykyään Cuban varsinaiset asukkaat ovat pääasiassa juuri kreoleja, mulatteja ja neekereitä. Kiinalaiset ja muut myöhemmin tulleet ovat vähemmästä merkityksestä.

Kuvassa, joka on tässä nähtävänä, on Cubanlainen perhekunta esillä. Avopäin oleva mies näyttää olevan kreoli, toinen mies mulatti ja hänen vaimonsa villatukkainen neekeri. Useimmissa lapsissa on nekeripiirteet huomattavimmat. Nyt ei ole enää tarkkaa rajaa näiden ihmisryhmien välillä. Nimitys johtuu etupäässä vain ihon väristä. Yhdessä taloudessa, kuten tässäkin, tavataan kaikkia lajeja.

- 4 Kuten sanottu auringonpaahteen vaikutuksesta kreoolitkin ovat tumma-ihoisempia kuin pohjoisempien seutujen ihmiset. Mutta rumia ne silti eivät ole. Päinvastoin erittäinkin kreolinaiset ja mulateista vaaleimmat ovat yli maailman kuuluisat kauneudestaan. Europan kylpylaitoksissa toimeenpannuissa kauneuskilpailuissa kreoolittaret melkein aina vievät ensimmäiset palkinnot. Tämä kuvassa esiintyvä kreoolitarkaan ei tuota kauneudessa häpeää sukupuolelleen, vai mitä?

Ja ehkäpä tästä kuvasta näkyy hiukan Cubanalaisten luonnettakin. Etelämaalaiset ovat luonteeltaan tulisia. Se on myös Cubassa havaittava. Kun myöhemmissä luennoissa Cuban vapaushistoriata käsitellään, esiintyy siellä piirteitä tästä kiihkeydestä. Myös Cubalaiset naiset ovat juuri tulisen intonsa kautta paljon maansa vapautta edistäneet, moni on sen hyväksi vuodattanut verensäkin.

Neekereistä puhuessa on erittäin mainittava heidän musikaalinen taipumuksensa. Tuskin on maan päällä toista niin soittoa ja laulua rakastavaa kansaa kuin ovat neekerit. Neekerilaulut ovat maailman ihanimpia. Kuten suomalaisten kansanlauluissa on myös niissä vienoa surumieli-syyttä, kärsimyksissä kehittyntä. Jo nuoresta pitäen neekerit harjaantuvat musiikkiin. Näemme tässä joukon takkutukkaisia lapsia tanssipuuhissa. Toiset soittokoneillaan pitävät yllä tahtia. 5

Paitsi ihmeellistä taipumusta musiikkiin on neekereissä vielä ihmeellisempi ominaisuus heidän hieno käytöksensä. Cubassa on elossa neekerejä, joiden vanhemmat aikoinaan tuotiin Afrikasta. He siis toisessa ja kolmannessa polvessa ovat läh-töisin suoraan villeistä, raakalaisluontoisista Afri-kan neekereistä, joihin ei sivistys mitenkään pääs-syt vaikuttamaan. Mutta nämä jälkeläiset ovat niin käytöksessään hienoja ja varmoja kuin pol-veutuisivat jostain vanhasta europalaisesta ruh-tinassuvusta. Niin on niiden käytös sulavaa. Tus-kin lienee yhtään muuta niin kaikellaiselle kehi-tykselle ja yleiselle sivistyksellekin altista kansaa kuin neekerit.

Huvitukset Cubalaisilla ylipäätänsä ovat sa-mat mitkä muuallakin maailmassa. Espanjalais-kansoille ominaisia ovat kumminkin härkä- ja kuk-kotaistelut sekä muut niiden kaltaiset huvitukset. Espanjalaisten raakaa luontoa todistaa niiden rak-kaus tällaisiin huveihin, joihin ei muita voi ver- 6

rata kuin vanhain roomalaisten veriset gladiatoritaistelut.

Härkätaistelut ovat suuria juhlia, joita kauan valmistetaan ja joissa vihaisia härkiä vastaan keihäillä taistelevat varsinaisesti sitä varten harjaantuneet miehet. Kun nämä juhlat tulevat kalliiksi, ei niitä tiheään ole. Väliaikoina nautitaan kukkotappeluista. Tässä kuvassa näemme kaksi miestä kulettavan kukkoja tuollaiseen kukkotappeluun. Kukot ärsytetään niin, että ne keskenään henkeen ja vereen asti ottelevat. Kansa suurissa joukoissa varsinkin sunnuntai-iltoina nauttii tällaisesta huvista.

7 Kuten sanoimme Cuba on noin kolmasosa Suomesta. Huolimatta muutamista autioista seu-duista on se yleensä hiukan tiheämmin asuttu kuin meidän maamme. Asujamia siellä on noin 1,600,000, joista kolmasosa on neekereitä ja noin yksi miljoona valkoisia tai sekarotuisia. Kiinalaisia ja hindulaista työkansaa, n. k. kuleja, on muutamia kymmeniä tuhansia.

Kansa asuu etupäässä kylissä ja maakartanoissa. Mutta on Cubassa 13 kaupunkia, joista suurimmat ovat Havana ja Santiago.

Pääkaupunki on Havana ja on se nimeltään tunnettu yli koko maapallon; jopa tunnetaan se sielläkin missä Cubasta ei mitään ole kuultu. „Havanan sikareista“ puhutaan joka paikassa, missä tupakkaa vähäkään käytetään. Havanassa on 200,000 asukasta ja kuten kuvassa näemme on se sievä, osaltaan komeakin kaupunki. Espanjan

vallan aikana asui täällä espajalainen kuvernööri ja sodan aikana „kapteenikenraali“, ylipäällikkö. Havanassa kokoontuvat Cuban valtiopäivätkin, joita nimitetään kortesiksi, kuten Espanjan eduskuntaa. Santiagossa on 70,000 asujanta ja asuu siellä katooolilainen arkkipiispa. Se on vielä vanhempien muistojen kaupunki kuin Havana ja on ollut saaren ensimmäinen pääkaupunki.

Havana on koko Länsi-Intian tärkein ja suurin kauppapaikka. Sillä on erinomainen laivasatama. Paitsi hallituksen palatsia on siellä huomattavimpia rakennuksia komea tuomiokirkko ja teatteri sekä maailman suurin sikaritehdas. Kaupunki on muurien ympäröimä ja niiden ulkosivuilla kulkee ihana tie, etelämaisten puiden verhoamana. Siellä kaupunkilaiset iltasin huvittelevat, Cuban nuorukaiset ja kaunottaret ajelevat keveissä volantavaunuissaan.

Kuvassa näyttää Havanan kaupunki erittäin siistiltä ja kauniilta. Mutta jos tästä ylipäättänsä päättäisimme Cuban kaupunkien luonnon, erehtyisimme suuresti.

8

Etelämaiden kaupungit yleensä ovat siivottomampia kuin mitä pohjoismaissa nähdään. Yhtenä syynä tähän on sekin, että kaupunkien kadut siellä ovat muutakin varten eivätkä ainoastaan liikkeen välittämiseksi. Suuren osan päivästä viettävät lapset ja työtön vanhempikin väki kadulla. Ja kuten esillä oleva kuvamme osoittaa, saattavat ne Cubalaiset asuakin kadulla. Tämä on sellainen katu-asunto tai pikemmin suojapaikka aurin-

gonsäteitä vastaan. Runsaslelväisistä puista laitetaan kota ja siellä voidaan asua kesät talvet tarvitsematta vilua pelätä, paitsi toisinaan yöaikana, jolloin kylmämmältä tuntuu.

Vaikka Cuba on luonnon puolesta mitä ihanin, vaikka sillä arvonsa puolesta on nimenä „Antillien helmi“, vaikka maa melkein yltäkylläisesti „hunajata ja rieskaa vuotaa“, on silti sielläkin olemassa köyhyyttä ja puutetta. Lämmin ilmanala herpaisee ihmisruumista, veltostuttaa sitä. Sen vuoksi etelämaissa ovat ihmiset yleensä laiskempia. Eräs suomalainen matkoiltaan Sandwichsaarilta, jotka ovat Tyynessä meressä, kertoo alkusukkaiden siellä olevan niin velttoja, etteivät viitsi kuin vasta suuressa nälässä ryhtyä pudottelemaan leipäänsä, palmun hedelmää puusta, jonka juurella ovat laiskana loikoelleet. Luonto kasvat-
9 ta heille melkein kaiken valmiina. Lähes yhtä helppo on toimeentulo Cuban kansalla. Ruokaisa bananapuu antaa siellä hedelmiään ja näilläkin ihminen hengissä pysyy.

Esillä on nyt kuva, joka näyttää köyhän kansan elämää Cubassa. Perheen asunto on vain lehtisuojuus puun juurella. Hätätilassa ei sen enempää kattoa tarvitse päänsä päälle. Ja tyytyväisyys elämäänsä se on, joka tämmöisissäkin oloissa voi pitää yllä onnellisuuden tunnetta. Paratiisiliseksi kuulee usein kuvattavan elämää Cuban saarella. Näemme tässä, että se on enemmän sannalleenkin totta kuin olemme ehkä voineet mielessä kuvitella. Meillä Suomessa katsotaan hädin

tuskin soveliaaksi avojaloin kävelemistä kaupungin kaduilla. Cubassa näkyy vallitsevan luonnon vapaammat lait.

Kuten sanottu Cubassa vallitsee ikuinen kesä, ja luonto on aina viheriänä, mutta kuivana vuodenaikana auringon alituinen paahde tekee luonnonkin raukeaksi. Vesi maakuopista kuivaa ja varsinaisia kaivoja sekä lähdesuonia on harvassa. Ihmisillä alkaa olla silloin hätä varsinkin juomavedestä. Janon ja nääntymyksen hetkellä on riemuisata kohdata tällainen härkävaljakko kulettamassa vilpoisata vettä tynnyrissä. Veden kauppa käy poikasilta mainiosti, ja monet tynnyrit saavat he päivässä janoisille kaupungin tai kylän asujamille vetää. Kuumassa ilmanalassa sattuu toisinaan hetkiä, jolloin vesi on kultaakin kalliimpaa.

Seuraava kuva johtaa meidät Cuban ihanaan luontoon, upean maakartanon n. k. plantaashin edustalle. Ja edessämme on joukko Cubalaista maatyöväkeä. 11

Noin kymmenesosa Cuban pinta-alasta on viljeltyä. Osa maaseudusta käytetään karjankasvatukseen ja siihen soveltuvatkin saaren karummat alueet. Bayamon tienoo on tästä tunnettu. Myöskin mehiläishoito on laajalle levinnyt. Kaikkein suurimmasta arvosta on plantaashiviljelys, suuret maatilat sokerin, tupakan tai kahvin kasvatusta varten.

Näillä plantaasheilla esiintyy etelän luonto kauneudessaan. Ihmiskättä ei ole säästetty kar-

tanon koristamiseksi, sillä kartanoherroilla on ollut orjia runsaasti käytettävänä. Vasta v. 1886 hävitettiin orjuus tykkönään saarelta. Puutarhat kartanoiden ympärillä somine kiertoteineen laitettiin niin uhkeiksi kuin vaan etelän luontoon soveltuu. Kauniit huvimajat ja pitkät kujat muodostettiin viiniköynnöksistä ja niiden mehevämärjaiset tertturypäleet riippuivat satoaikana katoista ja sivuilta. Appelsiinipuissa oksat pyrkivät maahan taipumaan kauniiden, keltaisenpunervien hedelmiensä painosta. On siellä hedelmiä jos mitä lajia, on myös etelän pitkälehtisiä palmuja ja heidän värikkäitä kukkia.

Mutta ne ovat etupäässä vain plantaashiherrasväen nautittavaksi. Vaikka työmies siellä ei enää olekaan orja, kumminkin vaaditaan häneltä nyt yhtä kova, ehkä kovempikin työ, sillä onhan nyt isännän maksettava hänelle palkkakin sen sijaan kun ennen tarvitsi ainoastaan ruuasta ja asunnosta pitää huolen. Ja on omituista, että noiden entisten orjain keskuudessa kuulee joskus ääniä entisen orjuusajan ylistykseksi ja toiveita niiden palauttamisesta. He mieluummin olisivat vähemmällä työllä ja tyytyisivät verrattain huoltomaan aineelliseen elantoon, mitä orjuusaikana oli tarjona ainakin parhaimmilla plantaasheilla.

Cuban tunnetuin vientitavara on tupakka.

- 12 Kuvassa näemme tupakkamaan, osan isommasta plantaashista. Ne, jotka Suomessa ovat nähneet tuvan nurkan takana lyhyen penkin kotoista tupakan kasvua, tuntevat oitis tuonkin „havanalaisen“

lehdistään tupakaksi. Hienompisyydestä, „jalompaa“ on tämä Cuban ilmanalan tuote. Me täällä Suomessa voimme myös näiden tupakkain eroa verata m. m. savussa, ja tupakoitsijat maussakin.

Cubassa on noin viisituhatta tupakkaplanttaashia, mutta ei niistäkään saada niin paljon tupakkaa kuin „Havanan sikareina“ maailmassa poltetaan. Ulkomaan tehtaissa kääritään paljon sikareja tupakanlehdistä, jotka eivät ole Cubassa käyneetkään, vaikka „havanalaisina“ kauppaan päästetään.

Arvokkain tupakka-alue Cubassa on Vuelta Abajon seutu länsipuolen etelärannalla ja on tuo alue 120 kilometriä pitkä ja 30 km. leveä. Itäpuolen tupakka on huonompaa. Myöskin ilmasuhteet vaikuttavat paljon tupakan arvoon.

Paras tupakka vieetään edeltäpäin tehtyjen sopimusten mukaan Havanan tupakkatehtaisiin. Näemme tässä suurimman ja arvokkaimman näistä tehtaista. Paras sikari valmistetaan täällä ja kulutetaan maailman markkinoille. Europalaisten tehtailijain on mahdoton näin hyviä tupakanainek-13sia saada.

Paljon harjoitetaan tällä alalla väärennystä. Havanan sikarit ovat niin hyvässä maineessa ja menekki niin erinomainen, että yksin Havanassa tehdään satoja miljooneja sikareja vuosittain tupakasta, joka ei ole Cubasta kotoisin, vaan muualta, etupäässä Portorikosta. Luonnollisesti ei niihin oikeiden Havanasikarien makua tule sen kautta, että ne ovat kierretyt siinä kaupungissa!

14 Käykäämme nyt tuon uljaan rakennuksen sisälle, joka ulkonäöltään kelpaisi arvokkaammankin hallitsijan kuin kuningas Nikotiinin (nikotiini = tupakka) palatsiksi. Siellä näemme sikarinkiertäjät toimessa, suuren joukon naisia, valko-ihoisia, kreoleja, mulatteja ja neekereitä. Näiden käsistä lähtevät nuo hienoihin laatikkoihin ladotut, usein vielä eri papereihin käärityt kalliit sikarit maailman tupakkaherkkuilijain nautittaviksi.

Maailman intohimoisimmat sikarinpolttajat ovat Cubalaiset itse. Samalla kun suomalaiset valmistajat arvokkainta vientitavaraansa, voita, hädin tuskin kipenettä hentovat itse nauttia, vaan lähettävät ulos mahdollisen suurimman määrän, samalla Cubalaiset polttavat itse suhteellisesti enimmän sikareja. On laskettu, että vuosittain poltetaan Cubassa noin 2000 miljoonaa sikaria. Cubassa tupakoitsevatkin kaikki, miehet ja naiset, vanhukset ja lapset. Samassa kun lapsi oppii kävelemään, saa hän jo sikarin poltettavaksi.

15 Sokeriruovon kasvatus on Cuballe toinen hyvin tärkeä elinkeino. Saarella on toista tuhatta sokeriplantaashia, jotkut hyvinkin suuria. Sanoetaan, että tämä Constancian plantaashi tehtaineen, mikä on nähtävänä, on maailman kaikkein suurin sokeriviljelys. Maisemaa kaunistamassa näemme yksinäisen palmupuun.

Suurimmat sokeriplantaashit ovat saaren länsiosan pohjoisrannalla. Ja sitä mukaa kuin on ajanmukaisia koneita saarelle hankittu, on sokerinviljelyskin kannattavammaksi tullut. Miljoonien

markkain arvosta viedään sokeria ja siirappia ulkomaille. Ei ole pelkoa siitä, että, vaikka sokerin valmistaminen valkojuurikkaista kuinka suureen vauhtiin pääsisi, siitä ruokosokerin tuotannon tarvitsee vähentyä. Ja ruokosokerin tuotannon alalla on Cuba maailman tärkeimpiä maita.

Kun olemme käyneet tupakkatehtaan sisällä, 16 sopii pistäytyä sokeritehtaaseenkin. Näemme heti, että täällä konevoima on yleisempi.

Paitsi tupakkaa ja sokeria kasvattaa Cuban kansa ulos vietäväksi myös kahvia ja pumpulia. Itä-osassa saarta ovat nuo kahvinkasvatusalueet. Brasilian ja Jaavan kahvi maailman markkinoilla on kumminkin suositumpaa ja kalliimpaa. Sen vuoksi ei Cuba tässä suhteessa niin onnistu. Ehkäpä hyvä kahvi valmistuakseen vaatiikin vielä kuumempaa ilmanalaa kuin mitä Cubassa on. Pumpulia on saarella jo kauvan kasvatettu, mutta ei sekään ole vientitavarana päässyt sokerin ja tupakan rinnalle.

Cuba luonnon puolesta on onnellisimpia maita 17 mitä löytyy. Luoja on antanut sinne runsaalla kädellä antimiaan. Olemme jo maininneet sen ikuista kesää ylläpitävän ilmanalan, joka silti ei koskaan niin kuumaksi ja paahteiseksi pääse kuin useasti muualla kuumissa maissa, sillä meren tuulet tuovat vilpoisuutta. Olemme myös maininneet luonnon rehevyyden sekä maapohjan viljavuuden, mistä satoa voidaan joka aika vuodesta koota. Vielä tulisi lisätä, että maan sisuskin on saarella rikas kaikellaisista mineraaleista. Espanjalaiset

ovat kyllä himossaan enimmäen kullan ja hopean kaivattaneet ylös, mutta yhä vielä löytyy kuparia, kivihiihtä ja muita halvempia aineita.

Tekee mieli sanoa, että Cuba on ihmiskunnan paratiisiksi varustettu. Mutta kumminkin näihin saakka siellä on niin kovin vähän onnea vallinnut. Kirous on monessa muodossa painanut tätä saarta aina siitä saakka kun europalaiset sen maaperälle astuivat. Saaren varsinaiset asujamat intiaanit on tapettu, neekerejä on siellä orjina kahlehdittu ja valko-ihoiset ovat toisiaan sääliittä sortaneet. Tähän onnettomuuteen on ollut syynä se, ettei Cuba vielä ole oikeata vapautta saanut osakseen. Kansa on ikeen alla saanut väsyneenä raahata itseään eteenpäin kuten muulijono tässä kuvassa. Ahtaissa oloissa on Cuban kansa elänyt ilotonta riippuvaisen elämää. Mutta kumminkin tämän kansan historia todistaa, että vapauden ylevä tunne ei siitäkään kansasta kuollut. Se eli painon alla ja pyrki aina tuon tuostakin nousemaan. Vihdoin pitkän ajan, monien turhien koetusten kuluttua kansa tavoitti tuon onnellisemman tulevaisuuden.

II. Cubalaiset kapinassa.

Cuba, „Antillien helmi“, joka on maailman ihanimpia ja ihmisen toimeentulolle edullisimpia maita, on kumminkin antanut historiassaan todistuksen siitä, että sorto ja ihmisten itsekkäisyys voi tämänkin muuttaa onnettomuuden ahjoksi.

Edellisessä luennossa on jo osoitettu miten espanjalaiset alkoivat hallita niitä siirtomaitaan, joita Columbus ja hänen seuraajansa olivat sille löytäneet, miten heidän ensimmäisiä tehtäviään oli intiaanien hävittäminen ja neekerien kulettaminen orjuuteen. Espanja tahtoi siirtomaistaan hyötyä niin paljon kuin suinkin eikä ollenkaan ajateltu niitten omaa menestystä. Se oli kuin iilmato, joka itseään paisuttaakseen voi vaikka kaiken veren imeä pois siitä, mikä on sen imettäväksi sallittu.

Jo aivan pian tämä sortava hallitsemistapa perustettiin oikein harkitulle, muka tieteelliselle pohjalle. Valtiotalousdessa vallitsemaan päässyt n. k. merkantiilijärjestelmä piti maalle edullisimpana kauppapolitiikkana sen, että saataisiin rahaa niin paljon kuin suinkin tulvaamaan maahan. „Toisen kuolo, toisen leipä,“ oli tunnuslauseena.

Mutta maan raharikkauden lisäämiseksi ei riittänyt se, että koetettiin myydä tavaraa ulkomaille niin paljon ja ostaa niin vähän kuin suinkin. Piti vielä siirtomaista saada varmin ostaja ja kauppatavaroiden tuottaja. Näin siirtomaat tulivat kuin lehmäksi, jota ehtimiseen lypsettiin emämaan tarpeiden tyydyttämiseksi. Vaikka maanviljelys siirtomaissa olisi päässytkin kukoistamaan, ei se suurta merkinnyt, sillä tulot vietiin mahdollisimman tarkkaan emämaahan.

Espanjan hallitus kielsi siirtomaita ostamasta tai myymästä mihinkään muuhun maahan kuin Espanjaan itseensä. Vaikka tätä kieltoa salakulituksen kautta paljon rikottiinkin, kumminkin se ehkäisi taloudellisen kukoistuksen. Ja vieläpä siirtomaat kiellettiin käymästä kauppaa keskenäänkin. Espanjan siirtomaat Amerikassa olivat jaetut maa-herrakuntiin, joilla keskenään ei saanut olla melkein mitään yhteyttä. Ainoastaan pitämällä näin paloitetuna siirtomaansa voi Espanja niinkin kauan sortovaltaansa ylläpitää.

Tavattoman suuret olivat ne alueet, jotka Espanjan siirtomaiksi luettiin. Mutta emämaapaneille arvoa ainoastaan siinä määrässä kuin sai hyötyä niistä. Niinpä vielä 17-vuosisadalla suurin osa nykyistä Yhdysvaltain aluetta kuului sille, mutta oli kartoissa merkitty „maaksi, jolla ei ole mitään arvoa“. Me tiedämme nyt, että se on koko Uuden maailman arvokkain osa.

Jo aikaisin Pohjois-Amerikan itärannalle oli muodostunut uutisasutuksia useampien eri kansal-

lisuuksien perustamina. Muiden muassa ruotsalaiset ja suomalaiset perustivat sinne Uuden Ruotsinsa, johon kuului myös Uusi Suomi. Mutta englantilaiset uutisasutukset tulivat valtavimmiksi ja vihdoin ne itärannan siirtokunnat kaikki joutuivat Englannin alle. Vaikka Englanti on aina siirtomaitaan paremmin kohdellut kuin Espanja, eivät nuo Pohjois-Amerikan siirtokunnat tähänkään valtanalaisuuteen tyytyneet ja todella Englantikin oli niitä vastaan sortovaltaansa käyttänyt. Niinpä nämä sodan kautta viime vuosisadan loppupuolella jalon Yrjö Washingtonin johdolla vapauttivat itsensä Englannin ikeen alta.

Tämä antoi tietysti toiveita espanjalaisillekin siirtomaille vapaaksipääsemisestä. Aika oli kypsytynyt, tarvittiin vain kipinä, joka synnyttäisi kapinan liekin yli koko espanjalaisen Amerikan.

Kun Napoleon väkivallallaan mielin määrin „järjesteli“ Europan oloja, ei hän jättänyt Espanjaakaan rauhaan, vaan teki sen itselleen va sallimaaksi. Tähän eivät ylpeät espanjalaiset tyytyneet, vaan nousivat kiivaaseen vastarintaan. Ja siirtomaatkin heitä auttoivat. Kun Espanja vihdoin pääsi vapaaksi ja sai vapaan hallitusmuodon, olisivat siirtomaatkin halunneet tulla tästä osalliseksi. Mutta sitä ei suvaittu, ja nyt pääsi kapina vauhtiin. Espanjalaisen Amerikan vapautussota on maailman historian merkellisimpiä tapauksia. Parin vuosikymmenen jälkeen ei ylpeällä Espanjalla koko Uudessa maailmassa ollut järeällä kuin kaksi saarta, Cuba ja Portoriko, jotka nekin ai-

noastaan hädin tuskin jäivät sille muistoksi suurenmoisesta siirtomaavallastaan, jolle alueiden laajuudessa ei mikään valtakunta, ei Aleksanteri Suuren eikä Roomankaan vallat voineet vertoja vetää. Espanja oli saanut niittää sitä, mitä oli kylvänyt.

Olisipa luullut, että nyt Espanja näissä jällelle jääneissä siirtomaissaan korjaisi sen, minkä oli rikkonut. Ja todella myönnettiin Cuballe muutamia helpotuksia, että saatiin se pysymään uskollisena edelleen. Tärkeä myönnytys tehtiin siinä kun sallittiin Cuban ruveta käymään kauppaa muidenkin kuin emämaan kanssa. Tämä auttoi tuntuvasti Cuban hyvinvointia. Ja sattui Cuballe nyt pari kertaa hyviä hallitusmiehiäkin, niin että uskottiin valoisampain aikain koittavan.

Mutta siinä petyttiin. Espanja alkoi pian taas uudelleen käyttää valtaansa ja sortaa näitä entisen suurvaltansa jätteitä. Maalaisemme Fredriika Bremer, joka v. 1851 oleskeli Cubassa, valittaa, että espanjalaiset virkamiehet saarella ryöstävät kansaa ja anastavat leskien sekä orpolasten omaisuutta. Että nuokin saaret vielä kerran voisivat pyrkiä vapauteen, ei juohtunut emämaan mieleen.

Erittäin raskaaksi kävi sorto Cubassa Espanjan kevytmielisen kuningattaren Isabellan hallituksen aikana. Vihdoinkin v. 1868 menetti hän valankumouksen kautta kruununsa. Vapaampi tuulahdus pääsi Espanjassa puhaltamaan, parempi hallitus valtaan. Mutta nyt näkivät Cubalaiset

mitä heidän oli hyvältäkin Espanjan hallitukselta odotettavana. Siinä suhteessa kaikki Espanjan hallitukset ovat osoittaneet samaa kovakorvaisuutta: siirtomaat ovat olemassa ainoastaan emämaan menestymisen tähden. Ei auttanut muu kuin ilmi kapina. Pian Cuban ja Espanjan liput saivat liehua vastakkain ja usein vereen tahrautua.

Kiivas oli kapina, jonka Cubalaiset nyt nostivat. Julmaksi ja veriseksi tuli tämä sota, espanjalaisen luonnossa ilmenevä sisällinen raakuus pääsi tekemään tuhoaan. Niin hyvin kapinalliset kuin espanjalaisetkin tässä „kunnostivat“ itseään.

Samalla kun Cubassa kapinaa käytiin, oli Espanja mitä vaihtelevampien selkkausten alaisena. Hallituksen hoitajat etsimällä etsivät maalle kuningasta ja kun vihdoin Italiasta sellaisen saivat, ei tämäkään pysynyt kauvan virassa, vaan vapaaehtoisesti luopui. Sitte koeteltiin pitää Espanja tasavaltana, mutta pian taas valtiokaappauksen kautta Isabellan poika Alfonso XII tehtiin kuninkaaksi. Käytännössä joutui hallitus kuninkaan opettajan Canovas del Castillon käsiin.

Nuo sisälliset rettelöt ehkäisivät kapinan kukistamista. Kun uusi hallitus vihdoinkin varmistui, voitiin suuremmalla tarmolla ryhtyä tähän työhön. Etevä kenraali Martinez Campos, joka oli Alfonso kuninkaaksi nostanut, otti työn suorittaakseen. Näin vasta v. 1878 kapina kukistettiin ja silloinkin enemmän kauniilla lupauksilla kuin aseilla. Mutta niitä lupauksia, joita Martinez Campos oli tehnyt varmasti vakuutettuna hallituksen

ne myös täyttävän, ei pantukaan täytäntöön. Asiat jäivät melkein entiselleen; ainoa näennäinen parannus oli, että Cuba sai Espanjan valtiopäivillä olla edustettuna omien miestensä kautta. Mutta käytännössä se tuskin mitään auttoi asiaa. Paras tulos kapinasta oli, että sen johdosta orjuus hävisi saarelta.

Raskaita veroja kiskoi Espanja edelleen Cubasta, joka sai niskoilleen vielä hirvittävän valtiovelan.

Jonkun aikaa kärsittyään ahdinkoa uskalsivat Cubalaiset ryhtyä uuteen koetukseen päästäkseen vapaaksi Espanjasta. Uusi kapina alkoi tammi-kuussa 1895 entisellä sitkeydellä, mutta tällä kertaa paremmalla menestyksellä.

Kun nyt näin olemme Cuban vapautusliikkeiden historiaa seuranneet viimeiseen kapinaan saakka, nähneet noiden lippujen nousevan vastakkain, jatkakaame nyt esitystä kuvien avulla.

- 2 Ensin kohtaamme hennon poikasen, jolla on ollut se harvinainen kohtalo, että on syntynytkin kuninkaana. Alfons XII kuoli marraskuussa 1885 ja toukokuussa seuraavana vuonna syntyi hänen poikansa, jolle kasteessa annettiin nimi Alfons ja hänet heti tunnustettiin Espanjan valtakunnan kuninkaaksi äitinsä Maria Kristiinan holhouksen alaisena, kunnes ehtisi täysi-ikäiseksi. Tämä kuningas Alfons XIII oli ehtinyt kasvaa hennoksi poikaseksi Cubalaisten uuden kapinan syttyessä. Ja ennen kuin hän itse hallitusohjiin pääsi ryhtymään, jo Espanjan koko siirtomaavalta hajosi raunioiksi. Entiset Espanjan hallitsijat pyöhekilleen lausuvat,

ettei aurinko koskaan heidän valtakunnassaan laskeudu. Mutta nuori Alfons ei saata sitä sanoa.

Kuninkaan holhoojana on hallituksen etunäissä ollut kuningatar Maria Kristiina. Kuten puolisonsa suosi hänkin katoolista papistoa ja sille antoi monia etuja entisten lisäksi. Myös sieltä on hän valinnut itselleen lähimmät neuvonantajansakin. Epäilemättä on kuningattaren tarkoitus ollut hallita siirtomaitakin parhaan ymmärryksensä mukaan, mutta johdettavana Espanjan vanhoissa periaatteissa, joiden mukaan siirtomaat olivat ainoastaan emämaan hyödyn tähden, ei hän pystynyt oloja korjaamaan tyydyttävällä tavalla.

3

Kuningattaren hyvää halua hallita parhaan tuntonsa mukaan todistaa sekin, että hän pääministerikseen otti tottuneen ja rehelliseksi tunnetun vapaamielisen valtiomiehen Sagastan. Mutta puoluesota on Espanjassa kiivaampi kuin monessa muussa maassa. Siellä hallituksia perustetaan ja kumotaan alinomaa. Vapaamieliset ja vanhoilliset taistelevat lakkaamatta vallasta.

4

Niinpä ennen pitkää kukistui Sagastan hallitus ja Canovas del Castillo sai perustaa uuden ministeristön. Canovas samoin kuin Martinez Camposkin ovat holhoojahallituksen ajan vankimpia valtiomiehiä, vaikka ovatkin kulkeneet eri tietänsä sen jälkeen kun Canovas jätti täyttämättä Campoksen Cubalaisille tekemät lupaukset edellisen kapinan kukistamisen jälkeen. Canovas oli muutenkin tunnettu viekkaudestaan. Jo päästyään Alfons XII:n, nykyisen kuninkaan isän hallitusta

johtamaan hän näytti omapäisyyttään ja kannatti ahdasmielisiä, korkeakatoollisia periaatteita. Hän nimittäin sulki protestanttiset kirkot Espanjassa, lakkautti opetusvapauden y. m. Oli luonnollista, että tällaiselta hallitukselta Cubakaan ei voinut hyvää toivoa ja niin kapina syttyi. Canovas johti hallitusta ja silloin tällöin kuunteli hän toisen vanhoillisten johtajan Silvelan neuvoja. Martinez Campos lähetettiin kapinaa kukistamaan, hän johon kansalla oli suurin luottamus ja joka useita entisiä sotia oli onnelliseen päätökseen johtanut.

- 5 Kun Campos „kapteenikenraalina“ saapui Cubaan, oli kapina täydessä vauhdissa. Cubalaiset olivat tähän kaikessa hiljaisuudessa varusteleineet. Sotaharjoituksia olivat he jo pitemmän aikaa pitäneet maaseudulla, syrjäisissä maakylissä, kuten kuvassakin näemme. Isot alueet siis jo oli ehditty kapinoitsijoille anastaa.

Campos entisellä maltillisuudellaan koetti mieliä tyydyttää ja rauhaa rakentaa. Jyrkkiin sota-toimiin ei hän halunnut ruveta. Mutta kapinalliset eivät luottaneet hänen lupauksiinsa, koska ne edelliselläkin kerralla olivat pettäneet. Ja syytä heillä oli, sillä Espanjan hallituksen johtajana oli nytkin sama petollinen Canovas del Castillo.

- 6 Kun ei tämä vanha soturi välittelyissään onnistunut ja hallituksen mielestä kapina kesti liian kauvan, lähetettiin Cubaan kokonaan toisenluontoinen mies, kenraali Weyler. Tämä „kapteenikenraali“ tai kenraalikuvernööri (miksi häntä kutsuisi) on Cuban historian kamalimpia henkilöitä.

Cubalainen tuntee sammumatonta vihaa häntä kohtaan, ja todella tuskin yksikään hänen asemassaan oleva mies on käyttänyt kaiken voimansa vihaa niin kylvääkseen.

Weyler, joka tahtoi kapinan tukahuttaa tuleen ja vereen, on saksalainen synnyltään, mutta kaikki espanjalaisen huonot puolet, erittäinkin säälimättömän julmuuden, on hän omistanut itselleen uudessa kotimaassaan. Cuban pyöveliksi ja teurastajaksi kutsuttiin häntä yli koko maailman ja näyttikin siltä, että hän tahtoi koko Cuban kansan lakaista pois koko maan päältä. Ne harvat ulkomaalaiset, jotka Weyleriä puolustivat, sanoivat hänen olevan velvollisuudentuntoisen sotilaan, joka vitkastelematta tahtoi täyttää työn, mihin oli asetettu. Heidän mielestään olisi ollut syytettävä niitä, jotka hänet tuohon toimeen lähettivät, siis etupäässä Canovas del Castilloa. Olipa miten oli, silminnähävällä mielihalulla Weyler toimeaan hoiti, ja se jo oikeuttanee häntä kohtaan nuo ankarat arvoskelut, joita cubalaisystävät antoivat.

On totta että, Cubalaiset kaikella tavalla koettelivatkin tuon päällikön kärsivällisyyttä. Espanjassa odotettiin, että Weyler muutamassa viikossa lopettaisi kapinan. Ja mielellään olisi kenraalisen tehnyt, mutta kuinka se kävi laatuun, kun ei päässyt taistelemaan varsinaisella tappelutante-reella vihollisen kanssa? Yhdellä kerralla olisi hän tuon kapinallisjoukon avoimella kentällä nujertanut. Mutta missä se joukko oli? Ei sitä tavannut missään, ja kumminkin se oli joka paikassa.

Kaikkialla sen jälkiä tuntui, yksin pääkaupungin lähimmässä ympäristössä. Milloin joutuivat muonavarat noiden sissien käsiin, milloin rautatiejuna sai äkkiä seisahtua hävitetyn sillan luo, kuten kuvassakin näemme. Soturit, joita juna kulettaa, saattavat olla iloiset, kun pelastuivat varmasta kuolemasta. Monta kertaa sattui, että vaunut syöksyivät syvyyteen ja niin sodan uhrit lisääntyivät.

8 Kaikki nämä tällaiset luonnollisesti ärsyttivät suuresti Weyleriä ja hänen sotilaitaan. Cuban vuoristosta ei ollut helppoa perata kapinalisia esiin. Siellä elivät ne valtoineen, elivät omaa vapaata elämäänsä, julistivat saaren tasavallaksi ja valitsivat sille presidentinkin, jolle sijalle asetettiin edellisessä kapinassa ansiokkaaksi tullut vanhus Cisneros.

Sissijoukkojen (ja miksipä muiksi noita cubalaisjoukkoja voi kutsua) päällikköinä oli monta urhoollista miestä, mutta urhein ja rakastetuin kaikista oli mulatti Antonio Maceo, tämä nuorempi mies kuvassamme. Toinen kuvassa näkyvistä miehistä on Garcia, hänkin vanha soturi edellisen kapinan ajoilta. Nämä sekä useat muut, kuten Maceon veli Jose, urhea soturi Maksimo Gomez olivat olleet maanpaossa, vaan kapinan synnyttyä tulivat auttamaan onnetonta maata.

Antonio Maceo häiritsi Weylerin joukkoja lakkaamatta. Itse oli hän aina suurimmissa vaaroissa, varsinkin kun Weyler oli julistanut antavansa suuren palkinnon hänen päästään. Mutta pettäjäitä ei ollut. Kaikki Maceon sotilaat olivat valmiit

vaikka kuolemaan päällikkönsä puolesta. Silloin espanjalaiset ryhtyivät petokseen. Kerran kun espanjalaisten ja Maceon joukot olivat vastakkain, lähettivät espanjalaiset vihollisensa luo sanansaattajan ilmoittamaan, että saapuvilla oleva espanjalainen päällikkö haluaa persoonallisesti keskustella Maceon kanssa vankien vaihtamisesta. Antonio luotti tähän, pukeutui juhlapukuunsa ja lähti muutamien seuralaisten kera vihollisten leiriin ilman aseita. Seuralaisensa olivat kumminkin kätkenneet tikarit kupeelleen. Kun nämä saapuivat espanjalaisten keskelle, saarrettiin he ja sanaa sanomatta ruvettiin murhatyöhön. Seuralaiset kerääntyivät Maceon ympärille ja tikareillaan puolustivat viimeiseen asti, kunnes kaikki sortuivat veriinsä.

Maceosta tuli näin kapinan kansallissankari ja hänen pelkkä nimensä pani Cubalaiset ponnistamaan viimeisiin asti.

Varsinainen kapinan johtaja ja ylipäällikkö **9** oli Maksimo Gomez, jonka kuva on edessämme. Taisselussa Cuban vapauttamiseksi on hän harmaantunut, satoihin kahakoihin on hän ottanut osaa. Arpia on hänen ruumiinsa täynnä; mutta kohtalo on omituisesti sallinut, että ainoastaan hän, noista monista Cuban vapaussankareista, sodan merkittävimmistä päälliköistä, on päässyt isänmaansa vapaudenpäivää näkemään. Monet nuoremmat miehet ovat tantereelle sortuneet, yksin lempeäluontoinen Garcia kuoli äkisti ollessaan sovittelematkalla Yhdysvaltain pääkaupungissa, Gomez ainoa jäännös on karaistuna, sitkeänä säily-

nyt vapaan Cuban kansan kunniotuksen esineeksi. Aina viimeisiin saakka on hän vapauden asiaa puoltanut. Kun hän näki, että osa amerikalaisia aikoi liittää Cuban Yhdysvaltoihin vain sellaisena vasallimaana, jonka tuli olla „jänkkien“ kullanhimon tyydyttäjänä, pani hän jyrkästi vastaan, olipa valmis vaikka sotimaan myös Yhdysvaltoja vastaan, Cuban vapauden puolesta. Vasta kun hänelle taattiin Cuban vapaus, rauhoittui hän ja herkesi tekemästä esteitä.

10 Kun eivät espanjalaiset saaneet vihollisiaan säännölliseen, avoimeen sodankäyntiin, jakautuivat nekin pieniin n. k. guerillajoukkoihin ja rupeivät sissisotaan. Eikä se mitään outoa heille ollut, sillä jo edellisen kapinan aikana sodan varsinaiset kävijät olivat juuri guerillajoukot. Näemme kuvassa tällaisen espanjalaisen ratsastavan sissijoukon. Parvi on valmiina menemään vuoristoon etsimään cubalaisia kapinallisia ja kahakoimaan siellä. Espanjalaisen julma luonto ei tunne sääliä. Mutta usein sattui guerillajoukko metsikössä alttiiksi luotituiskulle. Vihollista ei näkynyt, vaikka kaikkialta tuli surmaluoteja, ja voi käydä niin ettei koko joukosta yksikään päässyt palaamaan espanjalaisten leiriin.

11 Mutta usein toivat nuo guerillajoukot mukanaan vankeja maaseudulta, vaikka harvemmin niiden joukossa oli varsinaisia kapinallisia satureja. Enimmäkseen olivat ne kapinoitsijoiden sukulaisia. Kuvassa näemme vankeja tutkittavan. Jos saatiin jotenkin selville vangin ottaneen suorana-

sesti osaa kapinaan, ammuttiin hän heti. Pitkiä puheita siinä ei pidetty.

Usein guerillajoukot hyökkäsivät maalaiskyliin ja mitään tutkintoa pitämättä löivät kuoliaiksi miehiset puolustajat. Samoin tapettiin lapset äitiensä silmien edessä, ja naiset saivat vielä kurjemman kohtalon osakseen. Lopuksi sytytettiin kylä tuleen. Se oli Weylerin käsky. Kapinallisten suojapaikat piti hävitettämän maan tasalle.

Kaikkia kapinallisten sukulaisia vainottiin kovasti. Liikuttavia kertomuksia kuului siitä julmuudesta, millä näitä kohdeltiin espanjalaisten vankiloissa. Eräsikin nuori jalosukuinen neiti Evangelina Cisneros sai pitkän aikaa kitua vankilassa sentähden kun oli kapinallisten presidentin sukulainen. Vihdoin eräs amerikalainen sanomalehtimies oman henkensä uhalla pelasti tytön sieltä ja riemulla heidät otettiin vastaan Yhdysvaltoihin.

Kuta kauvemmin kapinan kukistaminen vii- 12
pyi, sen kärsimättömämmäksi ja julmemmaksi Weyler tuli. Hän rupesi käymään täydellistä hävityssotaa. Suuret alueet onnettomasta saaresta tehtiin erämaiksi, että muka kapinalliset niissä kuolisivat. Asutukset maaseudulta tahtoi hän tykkänään hävittää, ihmiset koota kaupunkeihin, polttaa talot ja tuhota viljelykset, jotteivat kapinalliset mistään apua ja ruokaa saisi.

Poikki koko saaren veti hän varustuslinjansa, n. k. trokan ja länsipuolella tätä sai hän sotamiestensä avulla kapinan ulkonaiset osoitukset loppumaan. Mutta itäpuolinen osa oli tehtävä erä-

maaksi. Ja sieltä suurissa laumoissa kuletettiin maalaisväestöä kaupunkeihin.

On mahdoton sanoilla kuvailla kuinka surkeaan asemaan nämä kaupunkeihin kerätyt joutuivat. Valokuvain mukaan otetut kuvat, joita on nähtävänämme sen paremmin osoittavat.

Vaikka Weyler kokosi kaupungit aivan ahdaten väkeä täyteen, ei hän vähääkään huolta pitänyt elatuksen hankkimisesta niille, päinvastoin sotamiehet viljamakasiineja polttivat. Tämä on kenraali Weylerin ja yleensä ihmisluonnon julmimpia töitä.

- 13   Hirmua ja pelkoa tahtoi Weyler, Cuban teurastaja, herättää ja siinä hän onnistui täydellisesti. Espanjalaiset ovat ennenkin tällaista menettelyä kapinain kukistamisessa harjoittaneet. Muistakaamme vaan Alban herttuan menettelyä Alankomaissa. Samalla tavalla kenraali Weylerkin arveli, että siellä missä kaikki viholliset ovat kuolleet, siellä ei kuulu kapinankaan ääntä.

Mutta oli luonnollista, että kun kapinalliset kuuluivat minkälaisen kohtalon alaisiksi heidän kansalaisensa kaupungeissa joutuivat (niitä kun kuoli nälkään suurissa joukoin), tietysti he ponnistivat viimeiset voimansa itsenäisyyden hyväksi. Ja niin ei kapina kukistunut. Epätoivoiset saivat jättiläisen voimia.

- 14   Jo olemme nähneet kurjuuden kuvia nälkäisistä ihmisistä paratiisillisella Cubasaarella, jonka Luoja on luonut yltäkylläisesti antamaan ravintoa, mutta jonka julma sota näin onnettomaksi teki.

Tässä on vielä yksi kuva, paikalla otetun valokuvan mukaan tehty. Nämä kuvat puhuvat selvää kieltä. Kun näitä ensin levisi Yhdysvaltoihin, syntyi siellä tavaton kiihko. Apuun tahtoi kukin rientää, sotaan julmureita vastaan. Paitsi kuvia tuli myös kertomuksia siitä, miten sadottain ruumiita lojui kaupunkien kaduilla hautaamatta, miten siellä lapset kuolivat äitinsä rinnoille tai miten lapsi koetti kuollutta äitiä imeä.

15

Mitä surkeimpia kertomuksia kuului erittäinkin Matanzaskaupungista, jonka kuva on edesämme. Korppikotkat tulivat siellä niin rohkeiksi, etteivät odottaneet edes onnettomain ihmisten kuolemista, ennenkuin jo alkoivat repelöidä niitä aterioikseen. Ja niitä lintuja tuli niin paljon, että sotamiesten täytyi oikein hävityssotaa käydä niitä vastaan. Kun otamme vielä huomioon Cuban kuuman ilmanalan, niin saamme jo käsityksen siitä surkeudesta, mikä näissä kaupungeissa vallitsi, kun oli niin paljon kuolleita mätänemässä hautaamatta.

Cabanaksessa, jonka kuva on nähtävänämme, 16 kerrottiin äidin nälissään teurastaneen lapsensa, ja muuta tuollaista kauheaa.

Kun tuli Yhdysvalloissa tiedoksi tämä surkea tila, heti kerättiin siellä ruokavaroja suuret määrät, ja hallitus lähetti laivoja niitä viemään Cubaan ja mukana meni joukko laupeudensisaria apuja jakamaan. Mutta mitä teki Weyler? niin, *hän kielsi apuvarojen jakamisen*. Mutta kiukku Yhdysvalloissa nousi häntä vastaan niin voimak-

kaaksi, että Espanjasta käskettiin häntä suostumaan. Ja sitte loppui nälkä onnettomilta. Mutta tuho oli jo ollut suuri. Yhdysvaltain konsulin, Leen ilmoituksen mukaan kuoli täten nälkään noin 200,000 henkeä Havanan, Matanzasin ja Santa Claran maakunnissa. Suuret rutot päästävät helpommalla kuin tämä Weylerin urotyö.

17 Kaupungit olivat silloin laitettut linnoitusten tapaisiksi, osaksi sitä varten, että kapinalliset es-tettäisiin pääsemästä sinne ja osaksi sisällisten melskeiden nopeampaa kukistamista varten. Niin oli siellä laudoilla sulettuja katuja, kuten näemme tässä Santa Clarasta otetussa kuvassa. Aina täytyi olla varuillaan, sillä kapinalliset käyttivät jokaista varomatonta tilaisuutta hyväkseen. Ei näy tässä kuvassa kaduilla ruumiita, vaikka kuolevaisuus Santa Clarassakin oli suuri. Mutta lieene kuva otettu sen jälkeen, kun jo apua Yhdysval-loista oli saatu.

18 Julmasta sodankäynnistä Cubasaarella ei pidetty yksinään Weyleriä syyllisenä. Espanjan hallitus, jonka johtajana oli Canovas del Castillo, hyväksyi tämän sotatavan ja yhä vain kiirehti Weyleriä lopettamaan joutuisammin kapinaa. Oli Espanjassa toki puolue, joka vaati Weylerin koti-in kutsumista, sillä nähtiin ettei tuolla tavalla kapina kukistu, vaan jatkuu niin kauvan kun yksikin Cubalainen on hengissä. Tyytymättömyys hallitukseen kävi suureksi. Niinpä verrattain tyy-nellä mielellä otettiin kesällä 1897 vastaan tieto, että eräs kiihkoilija oli murhannut Canovas del

Castillon. Ilahduttavaa oli nyt, että hallitsijakuningatar kääntyi vapaamielisen valtiomiehen Sagastan puoleen uutta hallitusta varten, ja uusi suunta pääsikin nyt vallitsemaan.

Kuvassa näemme sotamiehiä lepoasennossa. Puvusta jo heti erottaa, että ne ovat etelämaissa sotimassa, kuumassa ilmanalassa. Leveät hatunlierit ovat hyvät auringon polttavia säteitä vastaan. Yleensä Keski-Amerikassa hyvin suositaan leveälierisiä hattuja. Meksikon hevospaimenilla esimerkiksi on hatut sellaiset, että ne samalla ajavat aivan sateensuojankin asian.

Ministeristön muutos Espanjassa vaikutti so- 19
dankäyntitavan muutokseen Cubassakin. Sagasta kallisti korvansa koko puoluettomankin maailman kehotuksille ja Weyler kutsuttiin takaisin Espanjaan. Millä mielellä tämä ylpeä päällikkö noin alentavan käskyn otti vastaan, on helppo arvata. Kerrottiin, että hän aikoi valtiokaappaustakin, mutta siitä toki ei mitään tullut. Weylerin sijaan lähetettiin ylipäälliköksi kenraali Blanco, joka alkoi tehdä parannuksia Cuban tilassa ja toivoi niin kapinan talttuvan. Mutta espanjalaisten luonteeseen kuuluu sekin, että myönnytysten täytyy tapahtua vähitellen. Niinpä nytkin korjauksia tehtiin ainoastaan välttämättömyyden ahdistuksessa. Useatkin korjaukset tulivat liian myöhään. Kansa ei enää tyytynyt mihinkään sovitteluihin Espanjan kanssa.

Kuvassa näemme pienen kohtauksen Cuba-laisten leiristä. On parhailaan vahdinmuuton

aika, ja torventoitottaja, nuori poikanen, suorittaa tehtävänsä. Nuorta väkeä oli Cuban joukoissa paljon, olipa joku tuskin parinkymmenen vanha nuorukainen urhoutensa kautta kohonnut kenraaliksikin.

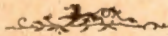
20 Yhdysvalloissa oli kaiken aikaa suurella jännityksellä seurattu sodankäyntiä Cuballa. Amerikalaiset alusta pitäen olivat Cubalaisten puolella. Heidän korviinsahan ensimmäiset valitus-huudot kaikuivat. Sitä paitsi kapinan aikana suuret joukot Cubalaisia pakeni Yhdysvaltoihin, missä perustivat ominaisia yhdyskuntia. Ja varsinaisen kapinajohdon pääkortteeri oli New-Yorkin kaupungissa, minne Cubalaiset olivat perustaneet „juntansa“. Tämä keräsi apuvaroja, lähetti Cubaan sota-aseita y. m. ja yllytteli Yhdysvaltain kansaa aseellisesti auttamaan.

Monelta muultakin taholta kuului kehotuksia, että Yhdysvaltain on käytävä väliin, vapautettava Cuba ja lopetettava tuo alinomainen sodankäynti, joka haittasi yleistä kaupankäyntiä. Erittäinkin tuli kehotuksia Englannin taholta. Näemme tässäkin kuvassa englantilaisupseerien pidot, joissa Amerikan ystävyys ylimpänä läikkyi ja välitykseen kehottavia maljoja juotiin. Perällä näemme Yhdysvaltain ja Englannin liput. Ja pian tulikin aika, jolloin uljas Amerikan tähtilippu lähti näyttämään kunniaa Setä Samulin (Yhdysvaltain) aseille.

21 Lopuksi tuomme esiin toisellakin taholla pidetyt pidot. Tässä juhlivat Havanassa olevat es-

panjalaiset kauppiaat, kun ovat saaneet kuulla yhä enemmän apua tulevan emämaasta kapinan kukistamiseksi. Espanjalaiset jo aavistivat, että sodassa on uusi käänne tulossa, sillä niin olivat Weylerin julmuuksien tähden mielet kiihtyneet Yhdysvalloissa. Pelko oli käsillä, mutta kun saapui sanoma yhä lisääntyvästä avusta, niin se pani espanjalaiset riemuitsemaan.

Mutta pian oli tuleva aika, jolloin ilo ja riemu Espanjan puolelta hävisi. Kosto lähestyi ja koski niin kovalle Espanjan elämään, ettei sellaista pitkiin aikoihin ollut tuntenut. Mutta se, miten Yhdysvallat auttavat Cubalaisia, kuuluukin seuraavan luennon alaan.

III. Yhdysvallat auttavat.

Kauvan olivat Cubalaiset saaneet otella itsenäisyytensä puolesta, mutta vapauden päivä ei päässyt heille pilkoittamaan pilvien lomasta. Olivathan he vähälukuisia, jota vastoin Espanjalla oli säännöllistä sotaväkeä ja voimia. Saarellakin oli Espanjalla oma puolueensa, johon kuului etupäässä varakkaat espanjalaisyntyiset kauppiaat. Myös moni Cubalaisista oli taisteluun kyllästynyt ja alkoi halata rauhallisia aikoja. Cubalainen sotaväki eli vuoristossa sissielämää. Elatuksensa oli se pakotettu useinkin ottamaan väkivallalla ja niin oppi rosvoilemaan. Pitkä-aikainen sota oli sotamiesten luonteita raaistanut. Näytti siltä, että Espanja ei koskaan enää voisi palauttaa järjestystä saarelle. Ne isänmaallismieliset Cubalaiset, jotka vielä vapautta unelmoivat, ne surivat hiljalleen saaren onnetonta tilaa.

1 Mutta oli paljon Cubalaisia paennut Yhdysvaltain puolelle ja he pitivät yllä isänmaansa vapautuksen innostusta. He elivät vapaammassa oloissa ja voivat häiritsemättä ajaa asiaansa.

Ennenkuin käymme lähemmin tarkastamaan niitä syitä, jotka aiheuttivat Yhdysvallat käymään

apuun, silmätkäämme muutamia sotalaivain kuvia, sillä Amerikan ja Espanjan sota oli etupäässä merisota ja sellaisena kylläkin merkillinen.

Edessämme on espanjalainen risteilijä, komea ja uljas laiva. Solakka ja pitkä on se muodolleen, muutamia tykkejä näkyy kannella, useampia epäilemättä on sisällä ojentamassa aukoista surmaavaa suutaan. Vahvoilla teräslevyillä on laiva päällystetty eikä siihen hevillä tykin luodit pysty. Tällainen laiva on täydellinen linnoitus suojustimien vahvuuden ja tykkien luvunkin puolesta. Se etu sillä vielä on, että pystyy liikkumaan minne tahansa. Eikä tällaisesta merilinnoituksesta ole kustannuksetkaan pienet, miljoonia markkoja, jopa yli kymmenenkin miljoonaa, maksaa yksi sotalaiva. Suuria omaisuuksia vallat niihin kuluttavat.

2

Espanjalaisen laivan rinnalle otamme muuttaman Yhdysvaltain sotalaivan. Jos oli edellinen uljas, tämä on vielä uljaampi. Nimeltään on tämä laiva Indiana ja Espanjan ja Amerikan sodan aikana, jota nyt kuvaamme, palveli tässä laivassa muiden muassa toistakymmentä suomalaista. Tuskin tässä sodassa oli yhtään amerikalaista sotalaivaa, jonka miehistössä ei olisi ollut aina joku suomalainenkin.

Jos vertaamme toisiinsa Espanjan ja Amerikan laivastoa sodan alussa, niin kyllä Yhdysvallat olivat paremmalla puolen, vaan eivät espanjalaisetkaan aivan huonosti edustettuina. Ensi luokan taistelulaivoja oli Amerikalla enempi, mutta Espanjalla enempi panssaroituja risteilijöitä ja tor-

pedohävittäjiä, joita viimeainittuja nykyisessä merisodassa pitedään niin suuressa arvossa. Alem-piluokkasia laivoja oli Espanjalla tuntuvasti enem-män, mutta useat niistä olivat vanhoja ja kelvottomia.

3 Jo edellisessä luennossa olemme kertoneet miten Cubalaiset vihdoinkin pääsivät julmasta ken-raali Weyleristä ja miten tämän sijalle nimitettiin espanjalaisjoukkojen ylipäälliköksi kenraali Blanco, jonka kuva on nyt nähtävänämme. Tämä mies oli kokonaan toisenlainen kuin Weyler. Niimpä ame-rikkalaiset sanoivat, että jos tällainen mies alusta pitäen olisi saanut Cubassa oloja järjestää, ei kos-kaan olisi Amerikan ja Espanjan sotaa syntynyt. Ja jos ne parannukset, joita hän Cubassa teki, olisi aikaisemmin pantu toimeen, olisi kapina ku-kistunut itsestään ja yhä vielä Espanjalla olisi amerikkalaisia alusmaita. Mutta Espanja ei ai-koinaan ymmärtänyt inhimillisyyden vaatimuksia, ja siitä rangaistus tuli. On vielä kuvaavaa mitä Blancoon tulee, että koko sodan ajan Amerikassa puhuttiin erityisellä kunnioituksella, jopa ihastuk-sella hänestä, vaikka muuten oltiin hyvin katke-roittuneita espanjalaisia vastaan.

4 Yhdysvaltoihin paenneet Cubalaiset herätti-vät amerikkalaisissa sääliä ja osanottoa onnetonta saarta kohtaan. Weylerin julmat työt nostivat kiihkoa ja alettiin jo puhua aseellisesta välityk-sestä. Amerikkalaiset pitivät häpeänä, että lähellä mahtavata vapaavaltaa, aivan muutamien penin-kulmien päässä sen mantereesta, saatiin häiritse-mättä noin kamalasti vapautta ja ihmis-oikeuksia polkea sekä harjoittaa sortoa.

Oli Yhdysvalloilla muitakin syitä, jotka johtivat sen ajatuksia espanjalaisten karkoittamiseen Cubasta. Jo v. 1823 oli Yhdysvaltain presidentti Monroe lausunut, että jokainen Euroopan valtioiden sekaantuminen jonkun Amerikan itsenäisen valtion asioihin on pidettävä loukkauksena unionia vastaan. Tämän n. s. Monroeopin kautta Yhdysvallat ottivat ikäänkuin suojelusvaltansa alaisiksi kaikki muut Amerikan vallat. Mutta Yhdysvaltain mahtavuuden kasvaessa alettiin tätä oppia niin laajentaa, että sen ainakin salaisena pyrintöperänä on: Amerika amerikalaisille. Halu on Yhdysvalloilla auttaa kaikkia vielä eurolaisille kuuluvia alueita Amerikassa pääsemään tuosta ikeestä vapaaksi:

Alituinen sotatila Cuballa sitäpaitsi häiritsi suurella määrällä Yhdysvaltain kauppaa. Luonnollisesti amerikalaiset liikemiehet ajattelivat myös Cuban tarjoomia erinomaisia liike-etuja, jotka nyt sodan jaloissa jäivät käyttämättä.

Mutta kaikista näistä huolimatta tuskin olisi mitään aseellista välitystä Yhdysvaltain puolelta tapahtunut, ellei olisi Havanan satamassa, jonka kuva on nähtävänämme, sattunut tapaus, mikä katkeruuden kiehautti yli äyräiden ja nosti vastustamattoman sota-innostuksen.

Epäluulolla Espanja koko kapinan ajan katsoi Yhdysvaltoja eikä ilman syytä, sillä jo ennen oli vapaavallan puolelta tehty yrityksiä Cuban irrottamiseksi, vaikka ne eivät onnistuneet. Yhdysvallat nytkin mielellään ottivat vastaan Cuban

pakolaisia ja myös salaa auttoivat Cubalaisia ei ainoastaan ruokavaroilla vaan aseillakin. Kapinaliikkeen johdon, juntan, pääpaikka oli New-Yorkissa eikä sitä yritettykään karkoittaa pois.

Mutta vaikka mieliala oli kiihkeä, ei julkivihollisuuksia osoitettu eikä Amerikassa sotaa var-ten oltu pienimpiäkään varustuksia tehty. Espanjalaiset sotalaivat kävivät Yhdysvaltain satamissa ja päinvastoin. Niimpä helmikuussa 1898 amerikalainen sotalaiva „Maine“ laski Havanan satamaan aikoen siellä viipyä muutaman päivän. Espanjalaisten viranomaisten toimesta näytettiin tark-
5 kaan paikka, missä tuo laiva sai ankkuroida suuressa satamassa.

Mitään onnettomuutta aavistamatta laivan miehistö helmikuun 15 päivän iltana alkoi käydä levolle. Miehistöä oli kaikkiaan 360 henkeä, niiden joukossa ainakin kolme suomalaista. Tarkastuksessa klo 8 tienoilla havaittiin että kaikki oli laivalla parhaassa kunnossa. Mutta klo 9:40 samana iltana tapahtui hirvuinen räjähdys laivan etu-osassa. Ja pian sen jälkeen alkoi laiva upota. Räjähdys kuului peninkulmien päähän ja uljas sotalaiva, laivaston kaunistus, oli käynyt tällaiseksi kuin kuvassa näemme.

Kun räjähdys tapahtui miehistön makuu-osaston alla, enin osa näistä lensi palasina ilmaan, kaikkiaan yli puolen kolmatta sataa miestä. Loput miehistöstä ja enin osa upseereja pelastettiin maalle. Nuo kolme suomalaista olivat kuolleiden joukossa.

Salaman nopeudella lensi tästä tapahtumasta sanoma Yhdysvaltain joka kolkkaan ja kiihko kävi sanomattomaksi, sillä se luulo valtasi mielet, että viekkaat, salavihaiset viranomaiset olivat vedenalaisen miinan avulla räjähdyttäneet laivan ilmaan. Onnettomasta Mainelaivasta levitettiin kuvia Amerikassa yhtä laajalle kun muutamia kuukausia takaperin nälkään kuolevista Cubalaisista. Mekin näemme tässä toisen kuvan tuosta historiallisesta laivahylystä Havanan satamassa. 6

Kiihkoa ei suinkaan laimentanut se, että arvokkaimmat meriväen upseerit Yhdysvaltain pääkaupungissa asettuivat epäilijäin puolelle ja syytivät espanjalaisia. Senaattorit ja valtiomiehet tekivät samoin. Tulisimmin raivosivat kumminkin sanomalehdet. Niihin aikoihin oli juuri syntynyt uusi suunta Amerikan suurten kaupunkien sanomalehdistössä, n. k. „keltainen sanomalehdistö“, jonka päätarkoituksena oli syöttää alati yleisölle mitä pöyristyttävimpiä tietoja, jotta lehtien yksityisnumeroiden kauppa kävisi mainiosti.

Ei kukaan tässä kiihkossa uskaltanut puolustaa espanjalaisia. Tyynimielisimmin esiintyi onnettoman laivan pelastunut kapteeni Sigsbee ja presidentti Mc Kinley. Nämä sen verran koettivat tyynnyttää, että kansa taipuisi vaatimuksiinsa odottamaan siksi kun oli tutkittu, tokko räjähdys oli ulkopuolisesti syntynyt, joka kumminkin oli myös kapteenin persoonallinen luulo. 7

Tutkijakunta asetettiin ja samalla kun se työtään suoritti, nostettiin laivahylystä sotilaitten

ruumiit ylös. Sanomalehdet kertoivat, että ruumiita nostaessa haikalat kävivät niin rohkeiksi, jotta sukeltajien käsistä veivät saaliinsa. Lieneekö sekään juttu ollut totta, mutta varmaan sillä kiihotettiin mieliä. Sotamiesten ruumiit haudattiin suurilla juhlallisuuksilla Havanassa. Kenraali Blanco esiintyi erittäin hienotunteisesti ja koetti poistaa sitä luuloa, että viranomaiset olisivat jotenkin olleet syynä räjähdykseen.

Kuvassa näemme „Mainen“ onnettomain uhrin haudan luotuna umpeen Havanan hautausmaalla. Kumpu on kukkasia täynnä ja ympärillä ovat Cubassa silloin olleet amerikalaiset. Lihava valkorintainen mies on amerikalainen ylikonsuli Lee, tunnetun Yhdysvaltain sisällissodanaikuisen kenraalin poika. Paljaspäinen mies lähellä häntä on kapteeni Sigsbee.

Tutkijakunta teki tarkkaa työtä. Kun nähtiin mahdottomaksi nostaa raskas laivahylky ylös, otettiin sukeltajien avulla tarkka selko laivasta. Suurellä jännityksellä odotettiin tutkijakunnan tulosta ja pääkohdat sen lausunnossa olivat 1:ksi, että räjähdys on tapahtunut ulkopuolelta päin, sillä laivan seinämälevyt olivat taipuneet sisäänpäin, ja 2:ksi, että vedenalainen miina oli ollut räjähdykseen syynä. Oliko tuo miina tahallaan räjähdytetty vai vahingossa syttynyt, siitä ei saatu mitään selvää.

Tämä tutkijakunnan lausunto oli kuin öljyä tuleen. Ei otettu kuuleviin korviin Espanjan hallituksen ehdotusta, että jätettäisi puolueettomille

Europan valloille asia päätettäväksi. Ei myöskään välitetty siitä, että Espanjan hallitsijakuningatar oli lähettänyt syvämielisen osanottokirjeen Yhdysvaltain presidentille, ja yleensä espanjalaiset korkeimmat upseerit pahoittelivat tapahtumaa.

Tänä aikana presidentti Mc Kinley antoi kau- 8
niin todistuksen valtiomiestaidostaan ja kohotti itsensä Amerikan arvokkaimpien presidenttien rinnalle. Kansa alkoi huutaa sotaa ja vaatia presidenttiä toimiin, mutta hän kesti kaikki uhkaukset tyyneesti. Kun tuli tietoja tutkijakunnan tuloksista, rupesi hän hiljaisuudessa valmistautumaan välttämättömyyteen, mutta kumminkin tahtoi malttia pitää yllä. Hän tiesi, ettei maa, jossa on vaan 25,000 vakituista sotilasta, siinä silmänräpäyksessä pysty sotaan sotilasvaltaista maata vastaan, jolla yksistään Cubassa oli yli 200,000 miestä. On tunnettua, että Yhdysvalloissa ei siihen saakka ollut seisovata sotaväkeä tuon enempää, oli vain palkkaväkeä, ulkomaalaisista enimmäkseen kerättyä (joukossa suomalaisiakin), joita pidettiin linnoituksissa intiaaniseuduilla siltä varalta, jos nuo punanahat milloin kapinaan yltyvät. Muutenkin oltiin sotaan aivan varustaumattomat, paitsi mitä sotalaivastoon tulee, joka pian oli taistelukunnossa.

Mielenmalttia täytyi presidentillä olla ja sitä hän osoitti omaavansa. Kuvassa näemme hänen kasvonsa. Paitsi hehkuvata puhetaitoa on tämä Ohiolainen asianajaja osoittanut etevää valtiomiestaitoa. Sodan, joka pian alkoi, johti hän erinomaisesti säästäen ihmishenkiä ja amerika-

laisia laivoja. Yhdysvaltain presidentti on sodan aikana ylin päällikkö ja on hänellä silloin valta, joka monessa suhteessa on suurempi kuin mikä perustuslaillisissa monarkioissa on kuninkailla tai keisareilla.

Kun alkoi käydä selville sodan välttämättömyys, pyydettiin kongressilta 50 miljoonan dollarin rahasummaa puolustuksen kuntoon panemiseksi. Yksimielisesti tämä myönnettiin. Presidentti ei kumminkaan missään suhteessa osoittanut vihamielistä käytöstä Espanjaa kohtaan, vaan koetti rauhallisesti sovittaa asiaa. Todellisuudessa ei hän halunnut sotaa, sillä hän tunsu vastuunalaisuuden varsinkin siinä tapauksessa, jos ei sota onnistu.

Mutta kansa sanomalehdistön yllättämänä kävi yhä kiivaammaksi sotavaatimuksissaan. Kiihkoa kuvaa sekin, että esim. New-Yorkin suurimmat sanomalehdet noina kiivastuksen päivinä levittivät ylimääräisiä sanomalehtinumeroita joka puolen tunnin päästä. Kansa Amerikassa on suurvalta ja kun se alkoi jyrkästi vaatia, että „sota-tila on Cuballa saatava loppumaan,“ tuli presidentin ryhtyä välittämään. Mutta ylpeä Espanja ei suvainnut Yhdysvaltain sekaantumista, ja niin täytyi pakosta kaikkien välien katketa.

- 9 Niinpä huhtikuun 19 p:nä Yhdysvaltain kongressi päätöksellään julisti, että Cuban kansan tulee olla vapaan ja riippumattoman sekä että Yhdysvallat vaativat Espanjaa viemään heti pois joukkonsa saarelta ja sen vesiltä. Yhdysvaltain presidentille annettiin toimeksi käyttää valtakunnan

maa- ja merisotavoimaa päätöksen perille viemiseksi. Vielä kongressi julisti, ettei Yhdysvaltain aikomus ole anastaa saarta itselleen, vaan rauhoittaa se ja jättää hallituksen järjestäminen Cuba-laisten itsensä päätettäväksi. Tämä päätös oli hyvä siltä varalta, kun muuten Yhdysvaltain sekaantumisen olisi selitetty omanvoitonpyynniksi ja valloituksen haluksi.

Tämä oli sama kuin sodan julistus, sillä Espanjan lähettiläs lähti oitis pois kaupungista ja samoin Yhdysvaltain lähettiläs Madridista. Muutama päivä myöhemmin annettiin virallinen sodanjulistus molemmin puolin.

Se sota-innostus, joka nyt valtasi vapaan Amerikan kansan, ei ollut peräisin itsekkästä voitonhimosta. Sanomalehdillä yllytykseensä saattoi olla alhaiset, aineelliset syyt, mutta kansan sai intoon halu auttaa sorrettua kansaa itsenäisyyteen ja vapauteen. Myöhemmin sekoittui tähän vähemmän jaloja harrastuksia, ja silloin omanvoiton pyyntökin alkoi nostaa päätänsä.

Kuvassa näemme esitettynä Amerikalaisten sota-innostuksen, joka koko kansan nosti hereille, herätti miljoonat ihmiset aineellisista huolista, ja pysähdytti Yhdysvaltain kansalta tanssin kultaisen vasikan ympärillä. Amerikalaiset tunsivat, että oli jotakin kalliimpaa kuin dollari, jotakin jalompaa kuin rikkaudenhimo. Näemme tuon innostuksen „Setä Samulin“ silmissä, kun hän nostaa ylös uljasta tähtilippua ja kehottaa kansaa seuraamaan taisteluun vapauden asian puolesta. „Setä Samu-

liksi“ kutsutaan Yhdysvaltoja, ja hän kuvataan tällaiseksi laihaksi vanhukseksi leveärantuiset housut jalassa ja pitkä takki päällä.

Syntyi Euroopassa luonnollisesti arvelu, että mistä se Amerika näin äkkiä sotilaita saa, kun ei sillä ole mitään pakollista asevelvollisuutta eikä aseissa muuta kuin pieni määrä palkkasotureja. Mutta kun presidentti antoi ensimmäisen julistuksensa, jossa kutsui 125,000 vapaaehtoista aseisiin, ilmaantui tarjokkaita monta kertaa enemmän. Rikkaat ja köyhät, maamiehet ja kaupunkilaiset pyrkivät riveihin. Miljoonamiehet muodostivat omia komppanioja, joita itse lähtivät johtamaan. Rikkaat naiset lähtivät sairaanhoitajiksi. Siirtolaiskansallisuudet olivat yhtä innostuneita kuin varsinaiset amerikalaisetkin. Omituisuutena mainittakoon, että suomalaisten tarjokkaiden joukossa oli sellaisiakin, jotka olivat kotimaasta lähteneet asevelvollisuutta karkuun ja nyt vapaaehtoisesti pyrkivät Amerikan joukkoihin.

Ne tarjokkaat, jotka hyväksyttiin, katsoivat itsensä onnellisiksi. Missä vain nuo sotilaat matkustivat, sateli rautatienvaunuihin kukkia. Riemukulkua oli heidän matkansa etelään, missä alettiin harjoitella. Ja riemulla tervehdittiin presidentin toista julistusta, jossa hän otti lisää 75,000 vapaaehtoista.

- 10   Mutta ennenkuin tämä maaväki ehti kunnolla harjoituksiinkaan, alkoivat sotatapahtumat merellä. Yhdysvaltain laivat Cuban rantamilla ottivat kiini espanjalaisia muonalaivoja ja pommittelivat saaren

kaupunkeja, mitkä olivat espanjalaisten hallussa. Havanaa ei käyty rynnäköllä valloittamaan, vaan koetettiin piirityksellä meren puolelta estää sille kaikki avuntuonti. Samaten koettivat Cubalaiset sitä sulkea maan puolelta.

Espanjan päälaivasto hankkiutui yli meren Europasta. Toinen laivasto oli Espanjalla Filipiinien saaristossa, Manilan kaupungissa. Tuo lähellä itä-Aasian rantoja oleva kookas saaristo kuului vanhastaan Espanjalle. Osa Yhdysvaltain laivastoa oli sodan syttyessä Kiinan rantamalla kommodori Deweyn johdolla. Ja tämän osaksi tuli suorittaa sodan merkellisimpiä tehtäviä.

Dewey sai Washingtonista lyhyen tiedon sodan julistuksesta ja vielä lyhemmän käskyn tunkeutua Manilaan.

Sotatieteellisessä suhteessa ei tuo työ mikään helppo ollut. Manila, josta pari kuvaa näemme edessämme, on Filippiinien pääkaupunki ja siellä Espanjan aasialainen siirtolaishallitus oli sijoitettuna. Cuban kapinan kestäessä oli Filippineilläkin noussut kapina etupäässä katoolilaisten pappien sorron ja ahneuden vuoksi. Kapinan johtajana oli nuori tagaalipäällikkö Aguinaldo. Manila oli saaristossa samassa asemassa kuin Havana Cuballa. Se oli kaupan ja hallituksen pääpaikka. „Manilan hamppu“ on Suomessakin melkein yhtä tunnettu kuin „Havanan tupakka.“

Manilan kaupungin asema on mainio; iso lahti 11 muodostaa hyvän sataman, ja lahden suulla on pieni saari, jonka hyvin voi linnoittaa. Espanja-

laiset pitivät Manilaa melkein valloittamattomana. Saari ja mantereen niemet molemmilla puolin olivat linnoitettuina ja salmien pohjalla salaiset miinat. Lahden sisällä oli kaupunkia suojelemassa Caviten linnoitus ja espanjalainen laivasto.

Mutta kun Dewey, hän jonka kasvopiirteet ovat nyt nähtävänämme, oli saanut käskyn mennä Manilaan, ryhtyi hän sotilaan suoruudella panemaan käskyä täytäntöön. Oitis lähti hän saaria kohti ja saapui yöllä Manilan lahden suulle, noiden linnoitusten edustalle. Mutta ei hän tässäkään häikäillyt. Suoraan ohjasi hän laivansa salmen läpi lahden sisälle ja vasta kun oli siellä jo turvassa, huomattiin linnoituksista temppu. Siellä nyt ammuttiin amerikalaista laivastoa, mutta Dewey ei hämmästynyt, ampui jo vastaan.

Tavatonta rohkeutta osoittaa tämä teko ja kun Manilan tappelu tuli Amerikassa tiedoksi, nousi Dewey sellaiseksi kansallissankariksi, ettei vertaista aikanamme tunneta. Oitis kohotettiin hän amiraaliksi ja sai osakseen kaikellaisia kunianosoituksia.

Mutta tulo Manilan lahteen ei vielä asiata ratkaissut. Nyt päinvastoin oli voitto taisteltava. Dewey oli tahallaan ajanut laivastonsa asemaan, missä sen tuli voittaa tai kokonaan hävitä. Lahdesta ei voinut päästä pakoon ja siellä oli vastassa monilukuisempi, vaikka kyllä enimmäkseen vanhoista laivoista koottu espanjalainen laivasto ja

12 vankka linnoitus.

Aamun sarastaessa alkoi nyt toukokuun 1 p:nä

Manilan taistelu. Dewey asetti laivansa linjaan ja Caviten suojaan oli amiraali Montijo järjestänyt espanjalaiset laivat. Tulr kävi pian kamalaksi ja voimme kuvasta saada taistelusta jonkunlaisen käsityksen. Dewey ei pitänyt laivojansa yhdessä kohdassa, vaan antoi niiden peräkkäin olla liikkeellä laajassa lahdessa. Kun oli yhden sivustan tykit ammuttu tyhjiksi, käänsivät laivat kulkunsa ja toiset tykit tyhjensivät kitaansa sillä välin kun taas toisella puolen ladattiin. Espanjalaiset laivat ja linnoitus eivät jääneet vähäksikään aikaa rauhaan. Kyllä nekin parastaan koettivat, mutta liikkuva vihollinen oli kuin loitsittu, mitään näkyväistä vammaa se ei tuntenut.

Kun amerikkalaisten luodit olivat sytyttäneet kolme espanjalaista laivaa palamaan, antoi Dewey aikaa huoahamaan ja salli miestensä aterioida aamiaista. Sitte kävi hän saman suunnitelman mukaan uudelleen taisteluun, läheten vielä lähemmäs vihollisia. Osa Espanjan laivoja paloi, osa räjähti ilmaan ja osa upposi. Samalla linnoituksessakin tunnettiin suuria vaurioita. Ja puoli yhden aikana päivällä oli koko Espanjan laivasto hävitetty ja valkoinen lippu nostettiin linnoituksen katolle. Dewey oli päässyt Manilan lahden herraksi. On omituista, että koko Manilan tapelussa Dewey ei menettänyt yhtään laivaa eikä edes yhtään miestä. Sitä vastoin espanjalaisten häviö oli 1,200 miestä ja 30 miljoonan markan vahinko laivaston häviämisestä.“

Manilan voitto antoi intoa Amerikan päälai- 13

vastolle Cuban vesillä. Sikäläinen päällikkö, amiraali Sampson tahtoi myös voittaa laakereita. Vihdoin suuri Espanjan laivastokin oli lähtenyt liikkeelle Amerikkaa kohti amiraali Cerveran johdolla. Tätä odotellessa Sampson pommitteli Cuban ja Porto Ricon kaupunkeja.

Ja maasotaväki harjoitteli Yhdysvaltain eteläosassa. Kiirettä täytyi pitää, kun oli muutamissa viikoissa opittava se, mitä Euroopassa seisoville armeijoille vuosikausia opetetaan. Oli määrä että niin pian kun osastot harjaantuvat, viedään ne Cubaan. Sen vuoksi kerättiin väki Key Westiin, Yhdysvaltain eteläimpään satamaan, mistä on edesämme oleva kuva. Key Westiin myös tuotiin ne espanjalaiset muonalaivat, jotka amerikalaiset saivat kiinni.

- 14 Jännityksellä odotti Sampson ja koko Amerika espanjalaista sotalaivastoa, mutta ei sitä alkanut kuulua. Ampumista harjoittellessa amerikalaiset tekivät tuhoa monelle rantakaupungille, kuten kuvammeakin näyttää. Rakennukset menivät rikki ja muureja sortui, mutta varsinaiseen valloitustyöhön ei ryhdytty, ennenkuin osa maaväkeäkin saatiin Cubaan.

Tämä odotuksen aika hermostutti senkin vuoksi, kun pelättiin Cerveran käyvän New-Yorkin tahi jonkun muun amerikalaisen rantakaupungin kimppuun. Vihdoin tuli Cuban kapinallisilta tieto, että Cervera laivastonsa kanssa on amerikalaisen huomaamatta päässyt pujahtamaan Cuban etelärannalla olevaan Santiagon lahteen,

joka monessa suhteessa muistutti Manilan lahtea vaikka olikin paljon pienempi.

Sampsonin alapäälikkö Schley lähti saamaan 15 asiasta varmuutta ja sen verran näkikin espanjalaisia laivoja, että tiesi koko laivaston olevan mainitussa lahdessa, jonne oli hyvin kapea salmi käytävänä.

„Hyvä on, ne laivat ovat kuin pullossa ja me asetumme sen suulle vahtiin,“ ajatteli Sampson, ja laivasto kerääntyi siihen odottamaan, milloin Cervera uskaltaisi ulos. Mutta ikäväksi kävi odottaminen, ja niin tultiin ajatelleeksi, että kun pulлон suulle korkki pannan, niin minnekäpäsi sieltä sisältä pääsee! Silloin joutaa vartioivat laivat vähemmäksi. Nuori upseeri Hobson ehdotti, että upotettaisiin vanha rautalaiva poikkipuolin tuohon suulle, niin Cerveran laivasto jäisi kokonaan vangiksi. Itse hän seitsemän vapaaehtoisen miehen kera lähti Merrimacia (tuota laivaa) upottamaan. Tämä oli varsin uhkarohkea työ, sillä salmessa myös oli miinoja ja molemmilla rannoilla espanjalaisia linnoituksia, joista tietysti pommitettiin minkä ennätettiin tuota kummallisen rohkeaa, kömpelöä laivaa. Mutta kaikesta huolimatta laiva tuli kapeimmalle kohdalle, kääntyi siinä poikkipuolin ja juuri ennenkuin laivan piti räjähtää hyppäsi Hobson miehineen pois ja he uivat rannalle, missä joutuivat espanjalaisten vangeiksi. Erinomaisella kunnioituksella kohtelivat espanjalaiset näitä urheita poikia. Kuvassa näemme Merrimacin juuri räjähtävän ja näemme myös nuoren Hobsonin, joka

tekoinsa johdosta nousi toiseksi kansallissankariksi Amerikassa. Päästyään vankeudesta vapaaksi ja tultuaan Amerikkaan oli hän valtavan ihailun esi-
neenä erittäinkin naisväen keskuudessa.

- 16 Kumminkin pian havaittiin, että korkki ei ai-
van suuta sulkenutkaan, vaan taitavasti kulkemalla
siitä kyllä sotalaivat läpi pääsivät. Sen vuoksi
amerikalaiset yhä odottivat. Ja viiden viikon
kuluttua, heinäkuun 3 p:nä tunki Cervera olevansa
pakotettu pyrkimään Santiagosta pakoon ameri-
kalaisten laivain sivu. Salaiselle paolleen valitsi
hän mainitun päivän, koska luuli vihollislaivoista
silloin vähimmän vartioitavan, sillä seuraavana
päivänä oli Amerikan suuri kansallisjuhla, vapau-
den päivä ja sitä varten kai nyt tehtiin varustuk-
sia.

Onnellisesti pääsi Cervera kalliiden laivojen
kera salmesta ja oli jo pakoon pujahtamassa, kun
yritys havaittiin. Hirmuinen takaa-ajo alkoi.
Kuvassa näemme alun tähän vaikutuksiltaan suu-
reen Santiagon tappeluun. Espanjalaiset laivat,
joista parhaimmat olivat Teresa, Vizcaya, Colon,
Oquendo, kiiruhtavat minkä voivat sekä ampuvat
paetessaan, mutta amerikalaiset ovat kintereillä.

- 17 Toisessa kuvassa näemme jo taistelun seurauk-
sia. Yksi laiva on uppoamassa ja räjähdysten
pelosta pakenevat sotamiehet toisestakin. Hätä
on käsissä eikä mikään komento pysty järjestystä
yllä pitämään. Kova kohtalo on silmän edessä
ja halu on yrittää pelastusta. Kerrotaan, että
Santiagosta lähtiessä juotettiin sotilaat ja meri-

miehet päihinsä, etteivät käsittäisi vaaran suuruutta. Mutta kun tosi kysymykseen tuli, hävisi siinä hyöryt päästä.

Ja viimeisestä tätä merkillistä taistelua esittävästä kuvasta näemme, mikä oli Espanjan parhaimpien laivain kohtalo. Vizcaya amerikalaisen ampumana syttyi tuleen ja ajautui karille. Teresan osa oli vielä surkeampi. Se räjähti miehineen päivineen, muiden muassa kommodoori Villamil siinä menetti henkensä. Oquendossa kaatui puolet miehistä ja vihdoin sekkin joutui rannalle hylyksi. Colon kesti kauvemmin, kunnes senkin ajoi kapteeni tahallaan karille.

Espanjalaisten häviö tässä taistelussa oli 600 kuollutta, 1200 vankia ja 60 miljoonan markan vahinko laivoissa. Amerikalaisilta kaatui vain yksi mies ja kolme haavoittui. Cervera ja muut eloon jääneet upseerit tulivat vangeiksi.

Tuskinpa monta kertaa Amerikassa on vapauden juhlaa niin riemuisasti vietetty, kun tätä seuraavaa heinäkuun 4:ttä. Amerikan aseille oli tullut suurta kunniaa. Yhdysvallat olivat käyneet suurvaltain joukkoon myös maailman politiikassa.

Santiagon meritaistelu oikeastaan ratkaisi koko sodan, sillä vaikka Espanjalla vielä oli siirtomaissaan sotajoukkoja, ei sillä ollut suurta merkitystä, kun ei ollut enää laivastoa yhteyttä välittämässä.

Kumminkin nyt vasta Yhdysvallat alkoivat maaväkeäänkin käyttää. Ne olivat jo harjaantuneet ja pian taisteluissa nähtiin, ettei sotilasval-

lan opetetutkaan pystyneet seisomaan näitä vapaaehtoisia vastaan.

Lienee tarpeetonta enää tässä kuvauksessa seurata tarkemmin myöhempiä sotatapauksia. Viimeisessä kuvassa näemme Yhdysvaltain lipun nousevan Cubassa espanjalaisen hallitusrakennuksen katolle. Suuri Espanjan siirtomaavalta hävisi nyt kokonaan. Rauhanteossa menetti se kaikki siirtokuntansa, Cuban, Portorikon ja Filippiinit, jotka olivat ainoat jätteet aikoinaan maailman suurimmasta siirtomaavallasta, jonka sisällä erään Espanjan kuninkaan sanan mukaan aurinko ei koskaan laskenut. Sorto ja väärinteko ovat johtaneet tällaiseen alennukseen. Nyt Espanja saa tulla toimeen yksinään ilman mitään aluskuntia, joita olisi tilaisuus nylkeä. Sodan seurauksena oli myös suuri velkakuorma. Mutta kaikesta päätäten onkin siirtomaiden menetys eduksi itse Espanjallekin, sillä nyt alkaa se oppia turvaamaan yksin itseensä.

Kun Yhdysvallat vapauttivat Cuban espanjalaisista, katsoivat ne velvollisuudekseen valvoa, että järjestys täydelleen saarella palautuu. Sen vuoksi vielä sodan jälkeen pidettiin Yhdysvaltain puolelta sotilashallintoa siellä. Vasta kun entiset kapinallisetkin tottuvat rauhalliseen elämään, voi vapauttava valta jättää hallinnon järjestämisen Cubalaisille itselleen. Ja kun vihdoin vapaus pääsee Cubassa koittamaan, alkaa se nousta suuresta alennustilastaan uudelleen Antillien helmeksi, kuten sen nimikin on.

Ohjeet luennoitsijoille.

On tärkeätä että luennonpitäjä on edeltäpäin perehtynyt myöskin kuviin, joita hän aikoo näyttää. Hänen tulee sentähden edeltäpäin lukea tekstin läpi ja verrata sitä lasikuviin, ottamalla esiin kotelosta kunkin kuvan, tultuansa siihen kohtaan, jossa tekstiin on merkitty vastaava numero, ja hyvin tarkastaa sitä, joka helposti tapahtuu valkoisen, pöydälle levitetyn paperin avulla, josta valo kirkkaasti valaisee lasin lävitse. Kertomusta ja kuvaa on verrattava tarkkaan toisiinsa, niin että luennon kestäessä luennoitsija, tarvittaessa, puikolla voi osoittaa ne kohdat kuvassa, joista kerrotaan.

Koska tavallisesti kuluu 15 sekuntia kuvaa muuttaessa, on parasta antaa merkki kuvan muuttamista varten, kun pari riviä tekstiä on jällellä ennenkuin seuraavan kuvan selitys alkaa. Hiljainen kilautus kellolla on sopiva merkki, jonka apulainen, joka konetta hoitaa, hyvin ymmärtää ja joka ei sanottavasti häiritse kuuliakuntaa. Jos käytetään lukemislamppua, jommoisia valmistetaan varta vasten tähän tarkoitukseen, on niihin useimmiten liitetty kello, ja sitä paitsi on niissä myös punainen lasi, jolla voi antaa äänettömän merkin, niin että kelloa ei tarvitse käyttää muuten kuin muistutukseksi, jos apulainen ei huomaa edellisestä punaisella valolla annettua äännetöntä viittausta. Suulliset muistutukset luennon kestäessä vaikuttavat häiritsevästi eikä pitäisi koskaan tulla kysymykseen.

===== Ostettava kirja! =====

Jokaiselle joka hoitaa taikalyhtyä ja sen avulla aikoo näytellä julkisesti tai yksityisissäkin tilaisuuksissa taikalyhty kuvia, on tärkeä tutustua Raittiuden Ystävien painosta toimittamaan pieneen oppaaseen tällä alalla

Raittiuden Ystävien TAIKALYHTY.

Neuvoja lyhdyn hoitamiseen ja luettelo lainattavina olevista kuvasarjoista

Hinta 25 penniä.

Myöhemmin on siihen varastoon kuvia, jota nykyään hoitaa Kansanvalistus-seura ja johon on yhdistetty sekä Raittiuden Ystävien että viimeksi mainitun seuran toimesta hankituita kuvasarjoja, lisätty runsaasti uusia kuvasarjoja, niin että sarjoja nykyään on paljo enemmän kuin kirjassa on lueteltu, vähän toista sataa, toiset käsittäen useita kymmeniä eri kuvia, toiset ainoastaan aivan harvoja. *Täydelliset hintaluettelot lainattavina olevista kuvasarjoista ja myytävänä pidetyistä taikalyhdyistä saadaan ilmaiseksi ja pyydetään Kansanvalistus-seuralta.* Toisessa paikassa on luettelo painettuja kuvien kanssa käytettäviä tekstikirjoja; sen ohessa on tekstivihkoja saatavina lainaksi käsikirjoitettuihin, mutta suuri joukko kuvasarjoista kaipaa vielä suomalaista tekstiä. Siitä saadaan lähempiä tietoja **Kansanvalistus-seuran Toimistolta** Helsingissä Vuorik. 9.

Taikalyhty-kirjallisuutta:

Sivistysrientoja edistääksensä on Kansanvalistus-seura ruvennut pitämään varastossa taikalyhtyjä ja taikalyhtykuvia näytettäväksi yksityisten seurojen iltamissa ja asianhaaran mukaan myöskin varsinaisessa opetustoimessa. Kuvien käyttämistä helpottaa niihin soveltuva tekstikirja ja siinä tarkoituksessa on alettu „Kansanvalistus-seuran Taikalyhtykirjoja“ nimisen kirjasarjan julkaiseminen. Siihen otetaan sekä alkuperäisiä kirjoituksia että suomennoksia, kaikki sovitettuna seuran hallussa olevien kuvasarjojen mukaan ja sisältäen niiden selityksiä. Seuraavat tähän sarjaan otettavat kirjaset ovat joko valmiit taikka tekeillä ja ennen pitkää julkaistaan:

1. Suomen elinkeinoista. Kirj. V. Wallin. Hinta 1 markka.
2. Taikalyhtyesitelmää Suomen historiasta. 1. Uskonpuhdistuksen aika.
3. Taikalyhtyesitelmää Suomen historiasta. 2. Ruotsin mahtavuuden aika.
4. Taikalyhtyesitelmää Suomen historiasta. 3. Vapauden aika ja Kustaavien aika.
5. Taikalyhtyesitelmää Suomen historiasta. 4. Ensimmäinen puolivuositata Venäjän yhdeydessä.
6. Taikalyhtyesitelmää Suomen historiasta. 5. Perustuslaillisen elämän herääminen.
7. Taikalyhtyesitelmää Suomen historiasta. 6. Henkinen viljelys ja kansalliskirjallisuus.
8. Suomen taidetta.
9. Cubalaiset ja heidän vapautustaistelunsa. Kolme luentoa. Kirj. Aks. Järnefelt. Hinta 1 m. 75 p.
10. Muurahaisista. Kaksi luentoa. Kirjoittanut O. M. Reuter.
11. Mehiläiset ja niiden hoito.
12. Siipikarjanhoidosta.

Kansanvalistus-seuran kautta saa myös tilata seuraavat Raittiuden Ystävien painattamat **taikalyhtyluennot**:

1. Alkoholin vaikutus sisäisiin elimiin. 25 p.
  2. Raittiusmatkustus maan ympäri. 75 p.
  3. Kalastajakylässä. 50 p.
  4. Asemamiehen kertomus. — Pieni tilkka viiniä vain. — Kavah-
takaa loukkaa. 50 p.
  5. Nellin synkät päivät. 50 p.
  6. Raittius-kuvasarja. 75 p.
  7. Niitä näitä raittiuden alalta. 50 p.
  8. Jaakko puuseppä. Narrien pennit. 50 p.
  9. Kymmenen iltaa kapakassa. 25 p.
- Raittiuden Ystävien kirjasia:
63. Pikku kapteeni. 20 penniä.
  61. Osta itse kirsikkasi. 10 p.
  58. Alkoholi ja ihmisruumis. 7 kuvaa. Tekstinä voi käyttää »Raittius käsikirjaa nuorisolle» hinta 30 penniä. Kuitenkin liian pitkä sellaisena luettavaksi.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiostokorvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Cubalaiset ja heidän vapaustaistelunsa : kolme luentoa.
(Kansanvalistus-seuran taikalyhtykirjoja ; 9) Helsingissä :
Kansanvalistus-seura, 1901. (Kuopio : O. W. Backman'in
kirjapaino, 1900; [takakannessa:] Kuopio : K. Malmström'in
kirjapaino, 1901)

YKL 98.356; YKL 48.356

audiovisuaalinen oppimateriaali; itsenäistyminen (valtiot);
kansannousut; kapinat; kuubalaiset; opetusmateriaali;
siirtolaisuus;
Kuuba
taikalyhdyt; laterna magica

ISBN 978-952-7533-03-1

URN:ISBN:978-952-7533-03-1

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)
Helsinki 2022